

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**S.S. TİRE SÜT MÜSTAHSİLLERİ TARIMSAL KALKINMA
KOOPERATİFİ FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu AYGÜN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Bengü EVEREST

ÇANAKKALE-2021

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**S.S. TİRE SÜT MÜSTAHSİLLERİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ
FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Duygu AYGÜN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Bengü EVEREST

ÇANAKKALE – 2021

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Duygu AYGÜN tarafından Doç. Dr. Bengü EVEREST yönetiminde hazırlanan ve **31/08/2021** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Faaliyetlerinin İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Bengü EVEREST

.....

(Danışman)

Prof. Dr. Sibel TAN

.....

Prof. Dr. Renan TUNALIOĞLU

.....

Tez No :

Tez Savunma Tarihi : 30/11/2021

Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

.././20..

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Duygu AYGÜN

30/11/2021

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen, gÖstermiŐ olduğu hoŐgÖrÖ ve sabırdan dolayı saygıdeğer danışman hocam Doç. Dr. BengÖ EVEREST'e, yardım ve katkılarından dolayı Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Renan TUNALIOĞLU'na, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarım Ekonomisi Bölümü'nden ArŐ. Gör. Eylem DURMUŐ'a ve ArŐ. Gör. Sema Ezgi YÜCEER'e, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen sevgili eŐim Ali Kemal AYGÜN'e, ve hayatımın her evresinde bana destek olan bu günlere gelmemi sağlayan babam İsmail GÜLEÇ'e, ve annem Meliha GÜLEÇ'e sonsuz teŐekkürlerimi sunarım.

Duygu AYGÜN
anakkale, Kasım 2021

ÖZET

S.S. TİRE SÜT MÜSTAHSİLLERİ TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİ FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Duygu AYGÜN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Bengü EVEREST

30/11/2021, 62

Tarım sektörü nüfusu beslemesi, sanayiye hammadde sağlaması, istihdama olan katkısı ve bunu gibi diğer fonksiyonlarından dolayı stratejik bir sektördür. Ancak tarım sektörünün bazı yapısal sorunlarının olduğu da bilinmektedir. Tarımda etkili bir örgütlenme yapısı bu sorunların çözümü için önem arz etmektedir. Türkiye’de tarımsal kooperatifler sayıca fazladır ancak yeteri kadar etkili değildir. Bu araştırmada Türkiye’de tarım sektöründe önemli bir paydaş olan başarılı bir kooperatif incelenmiştir ve kapsamda Tire Süt Kooperatifi örnek olay olarak çalışılmıştır. Araştırmada ele alınan kooperatifin faaliyetlerinin kooperatif ortakları tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ele alınan kooperatife ortak 100 çiftçi ile anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Tire Süt Kooperatifi faaliyetlerinin tarımsal üretimi artırıcı yönde katkıları bulunmaktadır. Çalışma neticesinde bu kooperatif modelinin ülke geneline yaygınlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kooperatif, Tarım, Tire, Çiftçi, Süt

ABSTRACT

A STUDY ON THE INVESTIGATION OF TIRE MILK PRODUCERS AGRICULTURAL DEVELOPMENT COOPERATIVE ACTIVITIES

Duygu AYGÜN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Agricultural Economics

Advisor: Associate Professor Bengü EVEREST

30/11/2021, 62

The agricultural sector is a strategic sector because of its functions such as feeding the population, providing raw materials to the industry, contributing to employment and so on. However, it is also known that the agricultural sector has some structural problems. An effective organizational structure in agriculture is important for the solution of these problems. Agricultural cooperatives in Turkey are many in number, but they are not effective enough. In this study, a successful cooperative, which is an important stakeholder in the agricultural sector, has been examined. Within the scope of the study, Tire Dairy Cooperative was studied as a case study. The cooperative activities discussed in the study were evaluated by the cooperative members. For this purpose, a survey was conducted with 100 farmers who are partners in the cooperative. According to the findings, cooperative activities contribute to increasing agricultural production. As a result of the study, it is recommended to expand this cooperative model throughout the country.

Keywords: Cooperative, Agriculture, Tire, Farmer, Milk

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2. Kooperatifçilik.....	2
1.3. S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL ve YÖNTEM

3.1. Materyal.....	13
3.2. Yöntem.....	13
3.2.1. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Yöntem.....	13
3.2.2. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler.....	13

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA

4.1. Genel Bulgular.....	16
--------------------------	----

4.2. Tarımsal Bulgular.....	19
4.3. Kooperatife İlişkin Bulgular.....	23

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER

KAYNAKÇA.....	I
EKLER.....	VII
Ek 1. Anket Formu.....	VIII
ÖZGEÇMİŞ.....	XII

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ICA	Uluslararası Kooperatifler Birliği
ILO	Uluslararası alışma Örgütü
COPA	Tarımsal Mesleki Organizasyonlar Komitesi
COGECA	Avrupa Birliği Tarım Kooperatifleri Genel Komitesi
TMKB	Türkiye Milli Kooperatifler Birliği
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci
KASDEP	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Türkiye'deki tarımsal kooperatifler.....	4
Tablo 2	Türkiye'deki üretici birlikleri.....	5
Tablo 3	Türkiye'deki yetiştirici birlikleri.....	5
Tablo 4	Kooperatif ortaklarının yaş aralıkları.....	16
Tablo 5	Kooperatif ortaklarının medeni durumu.....	16
Tablo 6	Kooperatif ortaklarının eğitim seviyesi.....	17
Tablo 7	Kooperatif ortaklarının hane nüfusu.....	17
Tablo 8	Kooperatif ortaklarının aylık tarımsal geliri.....	18
Tablo 9	Kooperatif ortaklarının tarım dışı gelir varlığı.....	18
Tablo 10	Kooperatif ortaklarının tarımsal deneyimi (yıl).....	19
Tablo 11	Kooperatif ortaklarının mülk arazileri (da).....	19
Tablo 12	Kooperatif ortaklarının kira ile işledikleri araziler.....	19
Tablo 13	Kooperatif ortaklarının ÇKS'ye kayıtlı olma durumu.....	20
Tablo 14	Kooperatif ortaklarının tarımsal desteklerden faydalanma durumu.....	20
Tablo 15	Kooperatif ortaklarının desteklerden memnuniyetlerinin sıralaması.....	21
Tablo 16	Kooperatif ortakların hayvan varlığı.....	21
Tablo 17	Hayvan varlığının dağılımı (baş).....	22
Tablo 18	Kooperatif ortaklarının süt üretim miktarı.....	22
Tablo 19	Kooperatif ortaklarının bitkisel üretimine ait bilgiler.....	23
Tablo 20	Kooperatife hanede birden fazla ortalık durumu.....	24
Tablo 21	Kooperatif ortaklarının yıllık aidatı düzenli ödeme durumları.....	24
Tablo 22	Kooperatife verilen ortaklık payı.....	24
Tablo 23	İşletmelerin kooperatife olan uzaklıkları.....	25
Tablo 24	Çiftçilerin kooperatife uğrama sıklıkları.....	25

Tablo 25 Kooperatif ortaklarının kooperatife uğrama sebepleri.....	26
Tablo 26 Kooperatif ortaklarının kooperatife ortak olma sebepleri.....	27
Tablo 27 Kooperatifin en önemli fonksiyonuna ilişkin çiftçi görüşleri.....	28
Tablo 28 Çiftçilerin kooperatiften sağladığı faydalara ilişkin görüşleri.....	29
Tablo 29 Kooperatifle ilgili bilgi edinme kaynakları.....	30
Tablo 30 Girdi kullanımında kooperatife danışma durumu.....	30
Tablo 31 Ortakların girdi temin yeri.....	31
Tablo 32 Kooperatif fiyatlarını piyasa fiyatları ile karşılaştırma.....	31
Tablo 33 Ortakların süt satış fiyatının yeterliliğine ilişkin görüşleri.....	31
Tablo 34 Kooperatif ortaklarının aldıkları eğitimler ve eğitimlere katılım durumları.....	32
Tablo 35 Çiftçilerin kooperatifçilik eğitimlerine katılmalarında etkili olan faktörlerin analizi.....	33

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dünya tarihinde 2007 yılı kritik bir yıl olarak değerlendirilmiştir. Çünkü 2007 yılında ilk kez, dünya nüfusunun yarısından fazlası artık şehirlerde yaşamaya başlamıştır (Orsini vd., 2013). Kırsal alanlarda ise ziraat, çiftçilik, ormancılık, balıkçılık ve hayvancılık dünya genelinde halen ana istihdam ve gelir kaynağıdır (FAO, 2012). Kırsal alanlarda yaşayanların yapmış olduğu tarımsal faaliyetler hem şehirlerde hem de kırsalda yaşayanların yani tüm insanların beslenmesi açısından stratejik öneme sahiptir. Diğer taraftan tarımsal üretim kırsal alanda yoksulluğun azaltılmasında kilit bir unsurdur (Dorinet vd., 2021). Tarım sektörü sadece insanların beslenmesi açısından değil ayrıca sanayiye hammadde sağlaması ve istihdama olan katkısı açısından da stratejik öneme sahiptir.

Tarımsal faaliyetler genel olarak bitkisel ve hayvansal üretim kolları olarak ayrılabilir. Hayvansal üretim kollarından bazıları ise et, süt, yumurta, bal, yün, yapağı vb. üretim kollarıdır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'ya göre dünya genelinde yaklaşık olarak 150 milyon hane diğer bir ifadeyle yaklaşık 750 milyon insan süt üretimi ile ilgilenmektedir. Süt üretiminin büyük çoğunluğunu geliştirmekte olan ülkelerdeki küçük üreticiler oluşturmaktadır. Süt ve süt ürünlerinden elde edilen gelir ailelerin temel besin kaynağını oluşturmakla birlikte üreticilerin gelir elde etmelerini de sağlamaktadır (FAO, 2013).

Avrupa Süt Ürünleri Birliği'nin (2019) Yıllık Raporuna göre dünyada üretilen sütün yaklaşık %50'si kooperatifler tarafından toplanmakta ve pazarlanmaktadır. Kırsal alanda süt üretiminin büyük bir bölümünü sağlayan ve arz miktarını doğrudan belirleyen en önemli aktörler süt üretim kooperatifleridir (Bektaş ve Seki, 2016). Buradan yola çıkarak kooperatiflerin süt üretimi ve pazarlanmasında önemli bir rol oynadıkları söylenebilir.

Bu çalışmada Türkiye'de süt üretimi ve pazarlanmasında örnek bir kooperatif modeli olan S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifinin vaka çalışması olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında kooperatif ortakları düzeyinde incelenen bu kooperatif geçmişten günümüze Türkiye'de önemli ve başarılı bir tarımsal kalkınma kooperatifi olarak kabul edilmiştir. S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi üretimin sürdürülebilirliği, toplumun temel ihtiyaçlarının

karşılanması açısından önemli bir yere sahiptir. Kooperatifinin hem ekonomik hem de sosyal faydalar sağlayarak bölgenin gelişmesine katkı sağlaması ve bölgenin kalkınmasında önemli bir rol oynaması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Kooperatife ortak olan üreticilerin memnuniyet derecelerini ölçmek, örgütlenme sayesinde ne gibi faydalar sağlandığını belirlemek de çalışmanın diğer amaçlarındandır.

1.2. Kooperatifçilik

Kooperatifler sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılamak amacıyla ortakları tarafından yönetilen ve kontrol edilen insan merkezli işletmelerdir. Kooperatifler adalet ve eşitliği ilk sıraya koyarak uzun vadede sürdürülebilir işletmeler yaratmayı hedeflerler (ICA, 2021).

Kooperatif, kalkınmayı sağlayacak faktörlerin başında gelmektedir ve kırsal kalkınma kooperatifçilik ile sağlanabilir. Kooperatifçilik sadece ekonomik kalkınma için değil toplumsal barış için de çok önemli bir yere sahiptir.

Kooperatifler küçük ölçekli çiftçileri pazarlara bağlayan önemli bir organizasyon modelidir (Mazzarol vd., 2013; Jia vd., 2017). Kooperatifler diğer ticari girişim modellerinden farklıdır. Eşit söz hakkına sahip olan ortakları tarafından demokratik olarak kontrol edilirler ve ortaklarına hizmet sunmayı amaçlarlar (Galati vd., 2019).

Ekonomik alanda ve en yalın haliyle kooperatif, menfaat birliğini ifade eder (Öksüz, 1982). Türk Dil Kurumunun (TDK) güncel sözlüğüne göre kooperatif “Ortaklarının gereksinimlerini uygun şartlarda elde etmelerini sağlamak amacıyla kurulan birlik”tir. Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ise kooperatifi; mülkiyeti ortaklaşa olan, idaresi demokratik olan girişimler aracılığıyla ortak sosyal, kültürel, toplumsal ve ekonomik ihtiyaçları karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu bir organizasyon olarak tanımlamaktadır (MacPherson, 1995).

Çiftçi organizasyonları çeşitli formlarda ve çeşitli büyüklüklerde olabilmektedir. Uluslararası Tarımsal Üreticiler Federasyonunun (International Federation of Agricultural Producers, IFAP) tanımına göre çiftçi organizasyonları şunları kapsamaktadır: i) Çiftçi grupları ve kooperatifler, ii) Çiftçi birlikleri, federasyonlar, iii) Üyeleri tarafından sahip olunan ve kontrol edilen tarım kooperatifleri, iv) Çiftçiler tarafından seçilen bir genel kurulu olan ziraat odaları (Stockbridge vd., 2003).

Çiftçi organizasyonları genellikle çiftçilerin pazarlara erişimini artırmada kilit faktörler olarak görülmektedir (Hellin vd., 2009). Özellikle küçük toprak sahiplerinin

gelirlerini artırmalarında pazarda rekabet etme yetenekleri etkili olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kırsal pazarlarda etkili olmayı zorlaştıran birçok faktör bulunmaktadır. Dolayısıyla üreticilerin örgütlenmelerine ilişkin verimsizliklerin, koordinasyon sorunlarının veya pazara erişim engellerinin ele alınması önemlidir (Markelova vd., 2009).

Kooperatifler üretim araçlarını daha az maliyetle temin etmeyi, üyelerine kredi desteği sağlayarak üyelerinin kazançlarını arttırmayı ve gelirlerinde istikrarlı bir devamlılık sağlamayı ve gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılmasını amaçlamaktadır. Üyelerini ekonomik krizlere karşı güçlendirip sürdürülebilir kırsal kalkınmayı hedeflemektedirler. Ulusal ve uluslararası alanda açlık sorununun yok olmasına ve gıda güvenliğinin sağlanmasına katkı sağlamakla birlikte küçük tarım üreticilerinin ve kadın ve gençlerden oluşan dezavantajlı gruplarında desteklenmesinde büyük bir öneme sahiptirler (FAO, 2012). Bu bakımdan kooperatiflerin önemi göz önünde bulundurulmalı ve ekonomik kalkınma için kooperatifler iyi organize edilmeli, iyi finanse edilmeli ve iyi yönetilmelidir. İlerici olmalı, değişen iş ortamlarına uyum sağlamalı ve ortakların değişen ihtiyaçlarına cevap vermelidirler. Ortakların, yönetim kurulunun ve yönetimin her birinin kooperatif içinde sorumlulukları vardır. Güçlü bir kooperatif yapısı için üç grubun da kendi paylarına düşeni yapmasını gerekmektedir (Zeuli vd., 2004). Geleneksel olarak, bir kooperatif işletmesinin tanımlayıcı özelliği ortaklarının çıkarlarına tabi olması ve sermaye getirilerinin sınırlı olmasıdır. Kooperatifin kontrolü yönetim kurulunu demokratik olarak seçen ortakların elindedir (Deller vd., 2009).

Birleşmiş Milletler 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı ilan etmiştir. Kooperatifçilik ile üretimde verim ve süreklilik artmaktadır. Türkiye ekonomisinin kalkınmasında tarım sektörü, tarım sektörünün kalkınmasında ise kooperatifler önemli roller üstlenmektedir. Kooperatif kırsal kalkınma için de önemli bir yere sahiptir. Çünkü kırsal kalkınma olmazsa bir ülkenin sanayileşmesi, ilerlemesi ve istihdam yaratabilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan Türkiye’de tarım sektöründe karşılaşılan farklı sorunların çözümünde “etkili bir sektör örgütlenmesi” ortak öneri olarak kabul edilmektedir (Everest ve Yercan, 2016).

Türkiye’de tarım sektörünün örgütlenmesi öncelikle kamu ve üretici örgütlenmesi olarak ayrılmaktadır (Yercan, 2007). Üretici örgütlenmesi ise mesleki ve ekonomik örgütlenme olarak ikiye ayrılmaktadır. Mesleki örgütler; Ziraat Odaları, Çiftçi Dernekleri, Sulama Birlikleri ve Tarımsal Vakıflardan oluşmaktadır. Üreticiler tarafından oluşturulan ekonomik örgütler ise tarımsal amaçlı kooperatifler, üretici birlikleri ve ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinden oluşmaktadır (Everest, 2015).

Türkiye’de Ocak 2021 tarihi itibariyle toplam 11.878 adet tarımsal amaçlı kooperatif olup bu kooperatiflere ortak çiftçi sayısı 3.620.607’dir. Bu kooperatif türlerinin oransal dağılımı büyükten küçüğe doğru; %57,29 tarımsal kalkınma kooperatifleri, %20,81 sulama kooperatifleri, %13,62 tarım kredi kooperatifleri, %4,77 su ürünleri kooperatifleri, %2,85 tarım satış kooperatifleri, %0,26 pancar ekicileri kooperatifleri, %0,24 yaş meyve ve sebze pazarlama kooperatifleri ve %0,15 tütün üretim ve pazarlama kooperatifleri şeklindedir. Bu kooperatifler ortak sayıları açısından incelendiğinde ise en fazla ortağı olan ilk üç kooperatif %38,59 pancar ekicileri kooperatifleri, %22,10 tarım kredi kooperatifleri ve %20,36 tarımsal kalkınma kooperatifleridir (Tablo 1).

Tablo 1
Türkiye’deki tarımsal kooperatifler

Kooperatif türü	Tabi olunan kanun	Kooperatif		Ortak	
		sayısı (Adet)	Oran (%)	sayısı (Adet)	Oran (%)
Tarımsal kalkınma kooperatifi					
	1163 S.K.	6.805	57,29	737.094	20,36
Sulama kooperatifi					
	1163 S.K.	2.472	20,81	318.871	8,81
Su ürünleri kooperatifi					
	1163 S.K.	567	4,77	30.611	0,85
Pancar ekicileri kooperatifi					
	1163 S.K.	31	0,26	1.397.191	38,59
Tarım kredi kooperatifi					
	1581 S.K.	1.618	13,62	800.023	22,10
Tarım satış kooperatifi					
	4572 S.K.	338	2,85	332.925	9,20
Tütün üretim ve pazarlama kooperatifi					
	1163 S.K.	18	0,15	939	0,03
Yaş meyve ve sebze pazarlama kooperatifi					
	1163 S.K.	29	0,24	2.953	0,08
Toplam		11.878	100,00	3.620.607	100,00

(Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021)

Benzer şekilde Türkiye’de Ocak 2021 tarihi itibariyle üretici birlikleri verilerine göre toplam üretici birliği sayısı 867 olup bunun %65,86’sı hayvansal üretim, %27,10’u bitkisel üretim, %3,58’i su ürünleri ve %3,46’sı organik ürünler üzerine faaliyet göstermektedir. Üretici birliklerine üye olan çiftçilerin %92,80’i ise hayvansal üretim konusunda faaliyet gösteren birliklere (süt, kırmızı et, kanatlı hayvan eti, yumurta ve bal) üyelerdir (Tablo 2).

Tablo 2
Türkiye’deki üretici birlikleri

Birlik türü	Tabi olunan kanun	Birlik sayısı (Adet)	Oran (%)	Üye sayısı (Adet)	Oran (%)
Hayvansal üretim	5200 S.K.	571	65,86	320787	92,80
Bitkisel üretim	5200 S.K.	235	27,10	21247	6,15
Su ürünleri	5200 S.K.	31	3,58	1214	0,35
Organik ürünler	5200 S.K.	30	3,46	2438	0,71
Toplam		867	100,00	345686	100,00

(Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021)

Yine Ocak 2021 verilerine göre Türkiye’de toplam 277 adet yetiştirici birliği olup bu birliklerin %29,24’ü damızlık sığır, %28,88’i damızlık koyun-keçi, %28,88’i arı, %10,83’ü damızlık manda ve %2,17’si tavuk yetiştiricileri birliklerinden oluşmaktadır. Yetiştirici birliklerine üye olan çiftçilerin ise %43,63’ü damızlık koyun-keçi birliklerine, %42,03’ü damızlık sığır birliklerine ve 12,65’i arı birliklerine üyedir (Tablo 3).

Tablo 3
Türkiye’deki yetiştirici birlikleri

Birlik türü	Tabi olunan kanun	Birlik sayısı (Adet)	Oran (%)	Üye sayısı (Adet)	Oran (%)
Damızlık sığır	5996 S.K.	81	29,24	240314	42,03
Damızlık koyun-keçi	5996 S.K.	80	28,88	249409	43,63
Arı	5996 S.K.	80	28,88	72325	12,65
Damızlık manda	5996 S.K.	30	10,83	8.898	1,56
Tavuk	5996 S.K.	6	2,17	759	0,13
Toplam		277	100,00	571.705	100,00

(Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021)

Yukarıda adı geçen tarımsal örgütlere ilave olarak ziraat odaları (765 oda ve 4.921.009 üye çiftçi), alt birlikler (7 birlik ve 57.534 üye çiftçi), sulama birlikleri (189 birlik ve 428.669 üye çiftçi), çiftçi dernekleri (525 dernek ve 227.500 üye çiftçi), tarımsal vakıflar (14 vakıf ve 2.500 üye), tohumcular birliği (7 üye oda ve 57.534 üye çiftçi) ve ürün konseyi (9 üye oda ve 915 üye çiftçi) de tarımsal örgütleri oluşturmaktadır (Tarım ve

Orman Bakanlığı, 2021). Görüldüğü gibi Türkiye’de tarımsal örgütler sayısal olarak iyi kabul edilebilecek düzeydedir ancak mevcut kooperatif ya da birlikler yeteri kadar başarılı değildir (Everest, 2018).

1.3. S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

Araştırma kapsamında incelenen S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi İzmir ili Tire ilçesinde 1967 yılında kurulmuştur. Kooperatif günümüzde süt üretiminde lider bir kooperatif konumundadır. Kooperatife ortaklık sayısı 2.000 üreticiyi aşmaktadır. Ana misyonu süt üreticisini korumak olan kooperatif bu amaçla süt kalitesini arttıran ve süt üretimi maliyetlerini düşüren hizmetler vermektedir. Böylece süt üreticilerinin gelirlerinin artması hedeflenmektedir. “Üretiyoruz-İşliyoruz-Pazarlıyoruz” şeklinde tanımlanan Tire Süt Modeli ile günde 60 köyden süt alımı yapılmakta, alınan sütler kooperatife ait süt analiz laboratuvarında analiz edilmekte ve 100 ton/gün kapasiteli süt fabrikasında işlenmektedir. Ayrıca kooperatif 20 ton/gün kapasiteli bir et işleme fabrikası, 15.000 ton/yıl kapasiteli bir silaj paketleme tesisi, yem, gübre ve tohum tedarik depoları, tarım ekipman marketi, beş adet gıda marketi, 17 traktör ve 55 ekipman, akaryakıt istasyonu, 470 çalışan, 150 adet araç filosu, 85.000.000 TL öz varlık, 500.000.000 TL/yıllık ciro ile çiftçilere hizmet sunmaktadır.

Kooperatifin yaptığı faaliyetler çeşitli olmakla birlikte bu faaliyetler: Tohum, girdi, mazot tedariki, tarla tesviyesi, mısır ekimi, silaj yapımı, drone ile ilaçlama, ot biçme ve paketleme, kesif ve kaba yem tedariki, alet ve ekipman ihtiyacını karşılama, ev içi tüketim maddeleri tedariki, nakit ihtiyacı giderme, ferdi kaza sigortası yapma, süt tesisinde ayran, yoğurt, pastörize süt, tereyağı ve peynir üretimi, et tesisinde sucuk, şiş köfte, döner ve kavurma üretimi vd. faaliyetler olarak detaylandırılabilir.

Kooperatifin başarılı faaliyetleri uluslararası kurum ve kuruluşların da dikkatini çekmektedir. Örneğin kooperatif Birleşmiş Milletlerce dünyanın Örnek Kırsal Kalkınma Modeli seçilmiştir. Kooperatif ve İzmir Büyükşehir Belediyesi ortaklığında “Okul Sütü” projesi ile 5 yıl boyunca (2008-2013) her hafta 250 okulda 220.000 çocuğa süt dağıtımı yapılmış ve okul sütü projesinin ülke genelinde uygulamaya geçilmesiyle “Süt Kuzusu” projesine başlanmış İzmir ilinde 1 ve 5 yaş arası çocuğu bulunan 125 bin aileye günlük pastörize süt dağıtımı yapılmaktadır. Bu proje 12 yıldır devam etmektedir.

Bu projeler ile İzmir Büyükşehir Belediyesi ve kooperatif hem üreticiyi doğrudan desteklemekte hem de tüketiciyi ekonomik anlamda ve beslenme anlamında

desteklemektedir. Kooperatif, başarılı faaliyetleri neticesinde çeşitli yıllarda çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından çok kez ödüle layık görülmüştür. Kooperatife layık görülen ödüller kırsal kalkınma modeli yaratma, istihdama katkı, güvenilir gıda üretimi, kaliteli üretim, kırsal refahı artırma, üreticiyi koruma vb. alanlarda olmuştur (Tire Süt Kooperatifi, 2021).

İKİNCİ BÖLÜM

ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Armağan vd. (2004), çalışmalarında süt ve süt ürünleri sanayindeki teknolojik yapının kendine özgü bir yapıya sahip olduğunu ifade etmektedirler. Aydın ilinde yürütülen çalışmaya göre üretilen inek sütünün büyük bir kısmı hijyen kuralına uyulmaksızın taşınmakta ve işlenmektedir. Araştırma bulgularına göre süt üretim kontrolleri tam yapılmamaktadır, üreticilerin işletmelerinin maddi güçleri yetersizdir ve çiftçilerde süt işletmeleri için yapılacak yatırımların geri dönmeyeceği endişesi vardır. Çalışmada süt ve süt ürünleri gibi çabuk bozulan gıda ürünlerinin üretimi ve muhafazası konusunda üreticiden tüketiciye kadar geçen sürede kontrol mekanizmalarının tam olarak işletilmesi ve takip edilmesi önerilmiştir. Ayrıca çalışmada tüketicilerin ucuz ürünlere yöneldiği ve hijyenik kurallara tam olarak uyan, bunun maliyetine katlanmak zorunda olan işletmelerin sağlıksız üretim yapan bu işletmelerle rekabet edemez duruma geldiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak süt ve süt ürünleri sanayinin mevcut durumu AB standartlarından oldukça uzakta görülmüştür.

Bektaş (2016), çalışmasında Biga İlçesi'nde lokomotif sektör olan hayvancılık sektöründe 2007-2014 yılları arasında süt üretimi yapan tarımsal kalkınma kooperatiflerini incelemiştir. Araştırmada incelenen kooperatiflerin etkinlik seviyeleri düşük bulunmuştur. Çalışmada süt üretiminin artırılması için girdi artışlarına yönelik uygulamalardan ziyade yapısal sorunların giderilmesi için önlemler alınması önerilmiştir. Kooperatif ortaklarının teknolojik donanımlarının yetersiz olduğu gözlemlenmiş ve ortakların söz konusu yetersizliklerinin giderilmesi ile toplam faktör verimliliğindeki artış ile kooperatiflerin rekabet gücünün artacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Bulut (2017), çalışmasında Hay-Koop Bölge Birliği ile Tar-Koop Bölge Birliğine bağlı kooperatiflere ortak olan işletmelerin sosyo-ekonomik analizini yapmıştır. Ayrıca kooperatif-ortak ilişkileri incelenmiştir. Araştırma Aksaray ilinde Hay-Koop ve Tar-Koop'a üye süt sığırcılığı işletmesi olan 90 işletmede yürütülmüştür. Örnek seçimi tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Kooperatifin üye olduğu üst birlik durumlarına göre çeşitli işletme özellikleri arasında istatistiksel ilişkinin varlığı Ki-Kare bağımsızlık testi ve Mann Whitney U testi ile belirlenmiştir. Araştırmada sahada karşılaşılan sorunlar ortaya konulmuş, süt sığırcılığı ve kooperatifçilikle ilgili sorunların alınacak birtakım önlemler ile çözülmesinin mümkün olduğu savunulmuştur.

Chaudhary ve Upadhyaya (2013), süt kooperatifinin sosyo-ekonomik etkisi zerine Nepal'in Saptari bölgesindeki Adarsha Süt reticisi ve Süt rnleri Kooperatifinde bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada veri toplamak için anket ve saha gözlemi yapılmıştır. Veriler rastgele seçilmiş olan 224 çiftçiden toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çiftçilerin en yüksek gelir kaynağını (%55) süt ürünleri oluşturmaktadır. Süt kooperatifinin çiftçilerin her gün sabah ve akşam süt dağıtımı sırasında buluştuğu ortak bir mekan olduğu; süt kooperatifinin toplumu organize, uyumlu ve yardımsever kıldığı, çiftçilere sağlık, temizlik ve eğitim konularında farkındalık yaratmada yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

akırca (2019), çalışmasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniğini ve SWOT Analizini kullanmıştır. Elde edilen verilere göre daha aktif ve işlevsel politikalar üretilmesi, gerek kooperatiflere gerekse varlıklarını sürdürmeye çalışan çiftçilere daha çok destek olunması önerilmiştir.

Doğan (2019), çalışmasında farklı kooperatif türleri açısından kooperatif-ortak ilişkisini araştırmıştır. Çalışmada ortakların yönetime katılımı, ortakların yönetsel memnuniyeti, pazarlama ve teknik destek konularındaki beklentileri ele alınmıştır. Araştırmada İzmir ilinde faaliyet gösteren sulama kooperatifleri, su ürünleri kooperatifleri, tarım kredi kooperatifleri, tarım satış ve tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak toplam 282 üretici ile yüz yüze grşlmştir. Kooperatif türlerine göre ortak özelliklerinin belirlenmesinde tanımlayıcı testler, ortakların başarıya ulaşmak için tercih ettikleri girişimin tespit edilmesinde AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci), kooperatif-ortak ilişkisini ölçmek için etkili olan faktörlerin belirlenmesinde faktör analizi ve faktörler ile kooperatif türleri arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasında korelasyon katsayısı tekniklerinden yararlanılmıştır. Araştırmada İzmir ilinde ele alınan kooperatif türlerinin üstün ve zayıf yönleri ortaya konulmuş ve araştırma sonuçlarına göre kooperatifçiliğin gelişimi ve devamlılığının sağlanması gerekliliği önerilmiştir.

Hacısleyman (2019), alışmasında Türkiye'de yerel yönetimleri, bölgesel kalkınma yaklaşımlarını ve kooperatifçilik oluşum ile gelişim süreçlerini incelemiştir. Tire Süt Kooperatifi rneği ile İzmir'de oluşturulan bölgesel kalkınma modeli incelenmiş ve yerel yönetimlerin, kooperatifçilik politikalarının bölgesel kalkınmayı sağlamadaki başarısı analiz edilmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Tire Süt Kooperatifi ile kırsal kalkınmada kaynağını yerelden alan bir kooperatif modeli oluşturmuştur. İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Tire Süt Kooperatifi iş birliği ile oluşturulan bu model, Türkiye'de yerel yönetimlerin kooperatifçiliği destekleyen politikalar izlemesiyle ekonomik refah seviyesinin yükseleceği

sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kaynağını yerelden alan başarılı bir bölgesel kalkınma modelinin ortaya konulabileceğini sonucuna ulaşmıştır.

Haddad vd. (2017), çalışmasında gelişmekte olan ülkelerdeki kooperatiflerin birçok zorlukla karşılaştığını tespit etmiştir. Örneğin kooperatif ortakları tarafından teslim edilen ürünlerin kalitesinin iyileştirilmesi bunlardan biridir. Bir diğer zorluk finansal sürdürülebilirliktir. Ancak koordinasyon zayıflığı her iki zorluğun aşılmasının önünde bir engel teşkil etmektedir ve ayrıca yeterli kalite güvence ekipmanı ile kapasite geliştirmeye yönelik programlara yapılan yatırımlar azımsanmayacak derecede az bulunmuştur. Dolayısıyla finansal eksiklikten söz etmek kaçınılmazdır. Bu sorunların temelinde devlet politikalarından kaynaklanan eksikliklerin olduğu gözlemlenmiştir.

Kınay (2008), çalışmasında gayeli örnekleme yönetimine göre 70 işletme ile anket çalışması yapmıştır. İncelenen işletmeler hayvan sayısı ve mekanizasyon uygulamaları dikkate alınarak 3 guruba ayrılmış ve çalışma sonucunda yapılan değerlendirmelerle işletmelerdeki inek başına düşen günlük süt üretimi, sağım mekanizasyonu, yemleme ve ahır temizliğindeki mekanizasyon uygulamaları belirlenmiştir. Çalışma sonucunda; ziyaret edilen işletmelerin %51'inin seyyar sağım makinası, %33'ünün kovalı sağım tesisi ve %16'sının da boru hatlı sağım tesisi kullandıkları belirlenmiştir. Yemleme mekanizasyonunda, kürek ile el arabasının kullanımının yaygın olduğu, ahır temizliğine de halen gereken önemin verilmediği saptanmıştır.

Kınıklı (2017), çalışmasında tarımsal kalkınma kooperatiflerinde ortakların kooperatif hizmet kalitesinden memnuniyet düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede ele alınan kooperatifler ile Türkiye'deki Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin ortaklarına sunduğu hizmet kalitesi boyutlarının ortaya konulması, hizmet kalitesi boyutlarının algılanan kalite ve ortak memnuniyeti üzerine olan etkisinin incelenmesi ve ortakların kooperatiflere örgütsel bağlılık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma İzmir ilinde aktif olarak süt işleme ve toplama faaliyeti gerçekleştiren Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinde yrtlmştir. SERVQUAL yöntemine göre, algılanan hizmet ile beklenen hizmet arasındaki fark hesaplanarak, ortakların kooperatiflerden memnuniyet düzeyleri ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamındaki kooperatif ortaklarının örgütsel bağlılık düzeyleri incelenmiş ve süt toplama kooperatifi ortaklarının bağlılıklarının süt işleme kooperatifi ortaklarının bağlılıklarından daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Örgütsel bağlılık boyutlarına göre durum incelendiğinde ise; süt toplama kooperatifi ortaklarının duygusal bağlılık düzeyi yüksek iken, süt işleme kooperatifi ortaklarının devam bağlılığının yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Koç ve Uzmay (2018), çalışmalarında tarımın en önemli alt sektörlerinden biri olan süt ve süt ürünleri sektöründe kooperatiflerin payının düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada kooperatifleşmenin artırılması ile hayvancılık sektöründe özellikle süt sığırcılığının sorunlarının çözülebileceği bulunmuştur. Bu bağlamda kooperatif ve kooperatif ürünlerini özendirici politikaların teşvik edilmesi ve karar alma süreçlerinde üreticilerin de aktif rol oynamasının büyük önem taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Özalp (2017), çalışmasında Türkiye’de kooperatifçiliğin Batı Akdeniz Bölgesi çalışma alanında performanslarını ölçmeyi, kooperatif etkinliklerini belirlemeyi ve ortak kooperatif ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın ana materyalini Batı Akdeniz Bölgesinde süt toplama faaliyeti gösteren kooperatiflerin ortakları ve yöneticileri ile karşılıklı anket çalışması yapılarak elde edilen veriler oluşturmuştur. Çalışma kapsamında Antalya, Burdur ve Isparta illerinde faaliyet gösteren 100 kooperatifin kooperatif başkanı ve bu kooperatiflere ortak olan 212 ortak olmak üzere toplam 312 anket yapılarak kooperatiflerin varlıkları ortaya konmuş, kooperatif gelir gider tabloları ile bilançoları ve etkinlikleri belirlenmiştir. Ayrıca kooperatif yönetici ve ortakların kooperatifçiliğe bakış açıları ve bilgi düzeyleri ölçülmüş, faktör analizi ile kooperatifçilik algıları, kooperatifçiliğin başarılı olmasında ölçüt olabilecek etkenler ortaya konmuş ve son olarak kooperatiflerin sorunları ve sorunlara neden olan unsurlar açıklanmıştır.

Öztürk (2009), çalışmasında İzmir-Tire bölgesindeki süt sığırcılığı yapan işletmelerdeki mevcut gübre yönetim sistemlerini ve geliştirme olanaklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Tire Süt Kooperatifi üyelerinden 65 süt sığırcılığı işletmesi ile anket, ölçüm ve fotoğraflama çalışmaları yürütülmüştür. Araştırma yürütülürken süt sığırcılığı işletmelerinde gübre yönetiminden kaynaklanan metan gazı emisyon değerleri IPCC Rehberinde belirtilen iki ayrı yaklaşıma göre tahminlenmiştir. Araştırmadaki süt sığırcılığı işletmelerinde gübre yönetiminden kaynaklı metan gazı emisyonu, IPCC'nin birinci yaklaşımına göre 0.2 Gg/yıl, ikinci yaklaşımına göre ise 0.03 Gg/yıl olarak tahminlenmiştir. Araştırma alanında, kuru gübre yönetim sistemlerinin kullanılması, ikinci yaklaşıma göre hesaplanmış olan bölgeye özgü emisyon değerlerinin düşük çıkmasına neden olmuştur. Araştırma alanında, gübrenin çevre ve insan sağlığı açısından daha uygun ve tarımsal uygulamalar için daha etkin kullanımını sağlayacak modern gübre yönetim sistemleri önerilmiştir.

Sevinç (2018), çalışmasında Şanlıurfa kırsalında yoksulluk ve yoksunluğun giderilmesi amacıyla uygulanan Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi’nin (KASDEP) sosyo-kültürel, ekonomik ve örgütlenme üzerindeki etkilerini ölçmeyi amaçlamıştır.

Araştırmada sosyal bilimler saha çalışmalarında sıkça kullanılan; yüz yüze görüşme (anket), odak grup görüşmesi ve gözlem yöntemlerinden faydalanılmıştır. KASDEP uygulamasının Şanlıurfa kırsalında yarattığı etkiler; ekonomik, örgütlenme ve kırsal kalkınma olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Ekonomik faaliyetlerde değişim söz konusu olmamıştır. KASDEP uygulaması ile Şanlıurfa kırsalında örgütlü hareket kabiliyeti geliştirilememiştir. Kırsal kalkınmada ise sadece halkın bilinçlendirilmesi açısından olumlu sonuçlar gözlemlenmiştir.

Şanlı (2010), çalışmasında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca uygulanan Hayvancılık Projelerinin 2005 yılı uygulama öncesi ve 2009 yılı uygulama sonrasını karşılaştırmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bulgular istatistiki yöntemlerle analiz edilmiştir. Anket çalışmaları sonucunda, uygulanan “Damızlık Sığır Yetiştiriciliği ve Süt Sığırcılığı Projelerinin” kooperatif örgütlenmesini olumlu etkilediği, özellikle kültür ırkı hayvan sayısının artmasında önemli etkileri olduğu gözlenmiş ve süt üretiminin arttığı görülmüştür. Ayrıca yem bitkileri ve silaj üretiminin projelerin başarı dereceleri ile bağlantılı olarak arttığı gözlenmiş ve uygulanan sığırcılık projeleri ile ortakların önemli oranda gelir artışı sağladığı görülmüştür. Uygulanan “Koyunculuk Projesinin” hayvan barınaklarının geliştirilmesi ve kapasite artışı dışında kooperatif örgütlenmesi ve kooperatif ortaklarına önemli bir etkisi gözlenmemiştir. Araştırma sonucunda; projeler sayesinde hayvan barınaklarının geliştirilmesi ve kapasite artırılması, ortakların bilgi ve tekniklerden yararlanmasını, ortakların sosyal ilişki ve dayanışmalarını olumlu yönde etkilediği, ancak ortakların uygulanan hayvancılık projelerini yeterli görme oranının oldukça düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini, İzmir ili Tire ilçesindeki S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifine ortak olan üreticiler ile anket yoluyla elde edilen birincil nitelikli veriler oluşturmuştur. Ayrıca ikincil nitelikteki verilerden yararlanılmış olup, bu veriler ise S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi web sayfasından, konuyla ilgili daha önceden çeşitli kurum ve kuruluşların yapmış oldukları yayınlardan, diğer araştırmacılar tarafından yapılmış olan araştırma sonuçlarından, resmi istatistiklerden, derleme, inceleme ve tezlerden elde edilen verilerden elde edilmiştir.

3.2 Yöntem

3.2.1. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Yöntem

Örnek seçiminde oranlara ait örnekleme yöntemi kullanılmıştır. S.S. Tire Süt Müstahsilleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifine ortak olan 2100 adet üretici araştırmanın popülasyonunu oluşturmaktadır. Örnek hacminin belirlenmesinde %95 güven aralığı %10 hata payı ile çalışılmış ve örnek hacmi aşağıdaki formüle göre (Newbold, 1995) 95 olarak belirlenmiştir. Daha sonra verilerin değerlendirilmesinde kolaylık sağlaması açısından örnek hacmi 100'e tamamlanmıştır (1 nolu denklem).

$$n = \frac{N * p * q}{(N-1) * \sigma^2 p + p * q} \quad (1)$$

n = Örneğe çıkan kooperatif ortağı sayısı

N = Ana kitle büyüklüğü

p = Ana kitle oranı

var² px = Ana kitle oranının varyansı

3.2.2. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Araştırmada anketlerin tamamlanması ile birincil nitelikli veriler elde edilmiştir. Elde

edilen bu verilerin değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) paket programından faydalanılmıştır. Bu amaçla kooperatif ortaklarından toplanan veriler SPSS programına kodlanarak veri girişi yapılmıştır. Anket formu üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde genel sorular (yaş, medeni durum, eğitim, hane nüfusu, gelir, tarım dışı gelir, mesleki deneyim), ikinci bölümde tarımsal yapı soruları (arazi mülkiyet durumu ve arazi genişlikleri, ÇKS'ye kayıtlı olma durumu, tarımsal desteklerden faydalanma durumu, tarımsal desteklerden memnuniyet durumu, hayvan varlığı, süt üretim miktarı, bitkisel üretim verileri), üçüncü bölümde ise kooperatife ilişkin sorular (kooperatife verilen ortaklık payı, kooperatife olan uzaklık, kooperatife uğrama sebebi, kooperatife ortak olma sebepleri, kooperatifin sağladığı faydalar, kooperatifle ilgili bilgi edinme kaynakları vb.) bulunmaktadır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzde dağılımlarının yanında en küçük - en büyük değer, ortalama ve standart sapma gibi temel tanımlayıcı istatistikler ve beşli likert ölçeğinden yararlanılmıştır. Ayrıca kooperatif ortaklarının kooperatifçilik eğitimlerine katılmalarında etkili olan faktörlerin analizinde lojistik regresyon yönteminden faydalanılmıştır.

Lojistik regresyon, cevap değişkenin kategorik olarak, ikili, üçlü ve çoklu kategorilerde gözleendiği durumlarda açıklayıcı değişkenlerle sebep-sonuç ilişkisini belirlemede kullanılan bir yöntemdir. Açıklayıcı değişkenlere göre cevap değişkeninin beklenen değerlerinin olasılık olarak elde edildiği sınıflama ve atama işlemi yapmaya yardımcı olan bir regresyon yöntemidir. LR cevap değişkenin (Y) kategorik olarak, ikili (binary, dichotomous) ve çoklu (multinomial) kategorilerde gözleendiği durumlarda açıklayıcı değişkenlerle ($x_i, i = 1,2,...,k$) sebep-sonuç ilişkisini belirlemede kullanılan bir yöntemdir (Özdamar, 1999).

Logit modeller, genelleştirilmiş doğrusal modelin belirli koşullar altında oluşturulmuş özel durumlarıdır. Bu durumda yapılacak olan çalışmada, eğer bağımsız değişkenlerin bazısı sürekli veya uygun (ilgili) sınıflar içine ayrıştırılamazsa, o zaman log-linear analiz yerine LR kullanılmalıdır. Aynı zamanda eğer değişkenlerin bazısı bağımlı olarak ele alınırsa, o zaman logit model uygundur. Böyle bir durumda 0'la 1 arasında kalma koşulunu sağlayabilmek için logit modelin uygulanması önerilmektedir (İnal vd., 2006). Logit model, bağımlı değişkenin tahmini değerlerini olasılık olarak hesaplayarak olasılık kurallarına uygun sınıflama yapma imkanı veren, tablolaştırılmış ya da ham veri setlerini analiz eden bir istatistiksel yöntemdir (Özdamar, 1999; İnal vd., 2006).

Logit model, bağımsız değişken değeri sonsuza gittiği zaman, bağımlı değişkenin 1'e asimptot olduğu matematiksel bir fonksiyondur.

$$P_i = E(Y = 1 | X_i) = \alpha + \beta X_i \quad (2)$$

$$P_i = E(Y_i = 1 | X_i) = \frac{1}{1 + e^{-(\alpha + \beta X_i)}} \\ = \frac{1}{1 + e^{-Z_i}} \quad (3)$$

Burada:

$$Z_i = \alpha + \beta X_i \text{ ,dir.}$$

Pi: Açıklayıcı değişken (Xi) hakkında bilgi verirken i-nci bireyin belirli bir tercihi yapma olasılığını ifade etmektedir.

$$Z_i = \alpha + \beta X_i$$

e = 2,71828'dir (Özdamar, 1999 ; İnal vd., 2006).

(3) nolu model logit model olarak adlandırılır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Genel Bulgular

Çalışmada öncelikle çiftçilerin yaş aralıkları ele alınmıştır. Buna göre çiftçilerin %2'si 18-25, %9'u 26-35, %16'sı 36-45, %36'sı 45-55, %20'si 56-65 ve %17'si >65 yaş aralığındadır (Tablo 4). Buna göre kooperatif ortağı çiftçilerin yaşları 46-55 yaş aralığında yoğunlaşmaktadır. Benzer bir araştırmaya göre Denizli Acıpayam ilçesi köylerinde süt sığırcılığı yapan ortakların yaş ortalaması ise 53,4 yıl olarak bulunmuştur (Çelik, 2021). Bakır ve Kibar (2019) ise süt üreticilerinin ortalama yaş aralığı 44,21 yıl olarak tespit etmiştir.

Tablo 4
Kooperatif ortaklarının yaş aralıkları

Yaş aralığı (yıl)	Sayı (Adet)	Oran (%)
18-25	2	2,0
26-35	9	9,0
36-45	16	16,0
46-55	36	36,0
56-65	20	20,0
>65	17	17,0
Toplam	100	100,0

Kooperatif ortakları medeni durumlarına göre ele alındığında ortakların %89'unun evli, %11'nin bekar olduğu görülmüştür. Ortakların çoğunun evli olduğundan da anlaşılacağı üzere kooperatif ortaklıkları genellikle küçük aile işletmelerinden oluşmaktadır (Tablo 5).

Tablo 5
Kooperatif ortaklarının medeni durumu

Kriterler	Sayı(Adet)	Oran (%)
Evli	89	89,00
Bekar	11	11,00

Toplam	100	100,00
--------	-----	--------

Çiftçilerin eğitim seviyeleri incelendiğinde, %55'inin ilkokul, %24'ünün ortaokul, %13'ünün lise ve %8'inin üniversite mezunu olduğu görülmüştür (Tablo 6). Konuyla ilgili yapılan benzer bir çalışmada da süt sığırcılığı yapan üreticilerin bir tanesinin lise mezunu olup diğer ortaklar ilkokul mezunu olarak tespit edilmiştir (Çelik, 2021). Ayrıca Öztürk (2009)'un çalışmasında süt üretimi yapan çiftçilerin %87'si ilkokul mezunu, Nizam ve Armağan (2006)'nın çalışmalarında ele alınan süt üreticilerinin %90'ı ilk ve ortaokul mezunu bulunmuştur. Benzer şekilde Soyak vd. (2007) ile Önal ve Özder (2008)'in süt işletmelerinde yaptıkları çalışma sonuçlarına göre de süt üreticilerinin büyük çoğunluğu ilk ve ortaokul mezunudur. Mundan vd. (2018) de çalışmalarında süt üretimi yapan işletme sahiplerinin %60,53'ünün ilk ve ortaokul mezunu olduğunu tespit etmişlerdir.

Tablo 6
Kooperatif ortaklarının eğitim seviyesi

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
İlkokul	55	55,00
Ortaokul	24	24,00
Lise	13	13,00
Üniversite	8	8,00
Toplam	100	100,00

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin hane nüfusları ortalama 2,76 kişiden oluşmaktadır. Çiftçilerin %50'sinin hane nüfusu 1 veya 2 kişiden ve %50'sinin hane nüfusu 3 ve üzeri kişiden oluşmaktadır (Tablo 7). Bakır ve Kibar (2019) Muş ilinde yürüttükleri çalışmalarında süt üretimi ile geçimini sağlayan hanelerde ortalama hane büyüklüğünü 7,16 kişi olarak belirlemişlerdir. Kılıç ve Eryılmaz (2020) ise Samsun ilinde faaliyet gösteren süt işletmelerinin %45,7'sinin hane büyüklüğünün 5'ten az olarak tespit etmişlerdir.

Tablo 7
Kooperatif ortaklarının hane nüfusu

Kriterler (kişi)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤2	50	50,00

>2	50	50,00
Toplam	100	100,00
En az: 1 kişi; En çok: 5 kişi; Ortalama: 2,76 kişi; Std. Sapma: 0,91 kişi		

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin %50'sinin aylık geliri 3000 TL'den azdır. Çiftçilerin %50'sinin aylık tarımsal gelirin ise 3000 TL'den fazladır. Aylık tarımsal gelir düzeyi en az 1000 TL ve en fazla 18000 TL olarak tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8
Kooperatif ortaklarının aylık tarımsal geliri

Kriterler (TL/ay)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤3000	50	50,00
>3000	50	50,00
Toplam	100	100,00
En az: 1000 TL/ay; En çok: 18000 TL/ay; Ortalama: 3020,40 TL/ay; Std. Sapma: 3174,77 TL/ay		

Çiftçilere tarım dışı gelirlerinin olup olmadığı sorulmuştur. Buna göre çiftçilerin %50'sinin tarım dışı bir gelirleri mevcuttur. Geriye kalan %50'lik bölümün ise tarım dışı gelirinin olmadığı belirlenmiştir (Tablo 9). Özalp (2017) çalışmasında Antalya ilindeki kooperatif ortaklarının %51,66'sının, Burdur ilindeki kooperatif ortaklarının %46,84'ünün ve Isparta ilindeki kooperatif ortaklarının %46,34'ünün tarım dışı bir gelire sahip olduklarını belirlemiştir.

Tablo 9
Kooperatif ortaklarının tarım dışı gelir varlığı

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Var	50	50,00
Yok	50	50,00
Toplam	100	100,00

Çiftçilerin tarımsal deneyimleri 3 ile 60 yıl arasında değişmektedir. Ortalama tarımsal deneyim ise 24,95 yıl olarak belirlenmiştir (Tablo 10). Benzer bir çalışmada da süt sığırcılığı yapan kooperatif ortakların tarımsal deneyimleri ortalama 25 yıl olarak bulunmuştur (Çelik, 2021). Tugay ve Bakır (2008) tarafından Giresun ilinde süt işletmeleriyle yapılan bir çalışmada ise süt üreticilerinin %63'ünün 16-30 yıl arasında

mesleki deneyimleri olduğu tespit edilmiştir. Bakır ve Kibar (2019) ise çalışmalarında süt üreticilerinin hayvancılık yapma sürelerini ortalama 21,22 yıl olarak belirlemişlerdir.

Tablo 10

Kooperatif ortaklarının tarımsal deneyimi (yıl)

Kriterler (yıl)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤25	59	59,00
>25	41	41,00
Toplam	100	100,00

En az: 3 yıl; En çok: 60 yıl; Ortalama: 24,95 yıl; Std. Sapma: 14 yıl

4.2. Tarımsal Bulgular

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin arazi varlıkları incelenmiştir. Buna göre çiftçilerin sahip oldukları mülk arazi büyüklüğü ortalama 70,05 dekar'dır. Çiftçilerin %83,33'ünün mülk arazi büyüklüğünün 70 dekardan az ve %16,67'sinin mülk arazi büyüklüğünün 70 dekardan fazla olduğu tespit edilmiştir (Tablo 11). Yılmaz vd. (2020) çalışmalarında süt işletmelerinin sahip oldukları ortalama arazi büyüklüğünü 86,5 dekar olarak tespit etmişlerdir.

Tablo 11

Kooperatif ortaklarının mülk arazileri (da)

Mülk arazi büyüklüğü	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤70	65	83,33
>70	13	16,67
Toplam	78	100,00

En az: 2 dekar; En çok: 1400 dekar; Ortalama: 70,05 dekar; Std. Sapma: 209,24 dekar

Çiftçilerin kira ile işledikleri arazi büyüklüğü ise ortalama 61,09 dekar olarak belirlenmiştir. Çiftçilerin %85,71'i 61 dekardan az ve %14,29'u 61 dekardan fazla araziyi kira ile işlemektedir (Tablo 12)

Tablo 12

Kooperatif ortaklarının kira ile işledikleri araziler

Kira ile işlenen arazi büyüklüğü	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤61	30	85,71
>61	5	14,29

Toplam	35	100,00
En az: 3 dekar; En çok: 500 dekar; Ortalama: 61,09 dekar; Std. Sapma: 117,30 dekar		

Çiftçilerin %83'ünün Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)'ye üye olduğu, %17'sinin ise üye olmadığı belirlenmiştir (Tablo 13). Anket yapma sürecinde kendi arazisi olmayan ortakların kiraladıkları arazilerin, arazi sahiplerinin tarımsal desteklerden faydalanmaları için, resmi olarak kiralamadıkları ve dolayısıyla ÇKS'ye üye olamadıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 13
Kooperatif ortaklarının ÇKS'ye kayıtlı olma durumu

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Evet	83	83,00
Hayır	17	17,00
Toplam	100	100,00

Araştırma kapsamında görüşülen tüm kooperatif ortaklarının tarımsal desteklerden faydalandığı tespit edilmiştir (Tablo 14).

Tablo 14
Kooperatif ortaklarının tarımsal desteklerden faydalanma durumu

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Evet	100	100,00
Hayır	-	-
Toplam	100	100,00

Çiftçilere tarımsal desteklerden olan “buzağı, süt ve mazot” desteklerinden memnuniyetleri beşli likert ölçeği ile sorulmuştur. Buna göre çiftçilerin %49'u buzağı ve süt desteğinden, %38'i ise mazot desteğinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Çiftçilerin verdikleri yanıtların oranları memnuniyet katsayıları ile çarpılıp toplanarak elde edilen skor puanına göre çiftçileri sırasıyla en çok buzağı desteğinden memnundurlar. Bunu süt ve mazot destekleri takip etmektedir (Tablo 15).

Tablo 15
Kooperatif ortaklarının desteklerden memnuniyetlerinin sıralaması

Destekler	Kesinlikle memnun değilim (1)	Memnun değilim (2)	Kararsızım (3)	Memnunum (4)	Kesinlikle memnunum (5)	Skor Puanı	Sıralama
Buzağı desteği	14,0	27,0	10,0	42,0	7,0	301	1,0
Süt desteği	15,0	27,0	9,0	42,0	7,0	299	2,0
Mazot desteği	15,0	26,0	21,0	32,0	6,0	288	3,0

Çiftçilerin sahip oldukları toplam hayvan sayıları Tablo 16’da verilmiştir. Buna göre sahip olunan ortalama hayvan sayısı 46,14 baştır. Çiftçilerin %71’inin 46 baştan az ve %29’unun 46 baştan fazla hayvanı bulunmaktadır. Tugay ve Bakır (2008) tarafından süt işletmeleriyle yapılan bir çalışmada işletme başına düşen sığır sayısı ortalama 7,98 olarak belirlenmiştir. Muş ilinde yapılan bir çalışmada ise işletme başına düşen ortalama hayvan sayısı 37,54 baştır (Bakır ve Kibar, 2019). Yılmaz vd. (2020)’nin çalışmalarında da işletme başına hayvan varlığı ortalama 20.9 baş olarak bulunmuştur.

Tablo 16
Kooperatif ortakların hayvan varlığı

Kriterler (baş)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤46	71	71,00
>46	29	29,00
Toplam	100	100,00

En az: 2 baş; En çok: 630 baş; Ortalama: 46,14 baş; Std. Sapma: 81,70 baş

Çiftçilerin hayvan varlığı yaşlarına göre incelendiğinde ortalama inek varlığının 20,7 baş olduğu görülmüştür ve tüm ortakların ineği bulunmaktadır. Toplam inek sayısı ise 2.007’dir. Ortakların 80’inin düvesi olup düve varlığı 1 ile 250 baş arasında değişmektedir ve ortalama düve varlığı 13,43 baştır. Toplam düve sayısı 1.074 olarak tespit edilmiştir. Ortakların 71’inin danası olup dana varlığı 1 ile 150 baş arasındadır ve ortalama dana varlığı 9,03 baş olarak tespit edilmiştir. Toplam dana sayısı 641’dir. 90 ortağın ise buzağısı olup buzağı varlığı 1 ile 80 baş arasında değişmektedir. Ortalama buzağı varlığı 9,91 baş olarak belirlenmiştir. Toplam buzağı sayısı 892 olarak bulunmuştur (Tablo 17).

Tablo 17
Hayvan varlığının dağılımı (baş)

Hayvan	Hayvan sayısı (Adet)	En az	En çok	Ortalama
İnek	2.007	1,00	250,00	20,07
Düve	1.074	1,00	250,00	13,43
Dana	641	1,00	150,00	9,03
Buzağı	892	1,00	80,00	9,91
Toplam	4614			

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin günlük süt üretim miktarı 15 ile 4500 litre arasında değişmektedir. Ortalama günlük süt üretim miktarı ise 355,40 litre olarak tespit edilmiştir. Bölgede üretilen toplam süt miktarı ise 35.540 lt/gündür. İnek varlığının 2.007 olduğu düşünüldüğünde ise inek başına ortalama süt veriminin günlük 17,70 litre olduğu görülmektedir (Tablo 18). Karadeniz bölgesinde yapılan bir çalışmanın sonucuna göre işletmelerin %48'i inek başına günlük 3-4,5 litre süt elde etmektedir (Tugay ve Bakır, 2008).

Tablo 18
Kooperatif ortaklarının süt üretim miktarı

Kriterler (litre/gün)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤355	73	73,00
>355	27	27,00
Toplam	100	100,00

En az: 15 litre/gün; En çok: 4.200 litre/gün; Ortalama: 355,40 litre/gün;
Std. Sapma: 627,48 litre/gün Toplam: 35.540 lt/gün

Çiftçilerin bitkisel üretimine ilişkin mevcut durumları ele alınmış ve Tablo 19'da sunulmuştur. Buna göre ortakların yarısından fazlası (58 ortak) mısır üretiminde bulunmaktadır. Mısır üretim alanı 2 ile 500 da arasında değişmekte olup ortalama ekim alanı 53,83 da'dır. Mısır üretim miktarı en az 15 ton/yıl ve en çok 3500 ton/yıl olarak bulunmuştur. Ortalama mısır üretimi ise 316,88 ton/yıl olarak tespit edilmiştir. Mısır üretiminden sonra sırasıyla arpa, yulaf, buğday ve yonca önemli bitkisel üretim kalemlerini oluşturmaktadır.

Kooperatif ortaklarından 16 üretici arpa üretimi yapmıştır. Arpa üretimi en az 5 ve en çok 200 dekar alanda gerçekleştirilmiştir. Ortalama arpa ekim alanı 30,88 dekadır. Bir yıl

içinde elde edilen arpa üretim miktarı en az 100 ton/yıl ve en fazla 6000 ton/yıl olarak belirlenmiştir. Ortalama arpa üretim miktarı ise 895,00 ton/yıldır.

Kooperatif ortaklarından 12 üretici yulaf üretimi yapmıştır. Yulafın en az 4 ve en fazla 150 dekar alanda üretildiği görülmüştür. Yulafın ortalama üretim alanı ise 32,33 dekar bulunmuştur. Yulaf üretim miktarı en az 150 ve en fazla 7500 ton/yıl olarak belirlenmiştir. Ortalama yulaf üretim miktarı ise 1383,33 ton/yıl olarak tespit edilmiştir.

Kooperatif ortaklarından 10 üretici buğday üretmiştir. Buğday en az 5 ve en çok 350 dekar alanda üretilmiştir. Buğdayın ortalama üretim alanı ise 97,30 dekar olarak belirlenmiştir. Buğday üretim miktarı en az 75 ve en çok 7000 ton/yıl olarak gerçekleşmiştir. Ortalama üretim miktarı ise 1958,50 ton/yıldır.

Kooperatif ortaklarından 9 üretici ise yonca üretimi yapmıştır. Yonca en az 3 ve en fazla 150 dekar alanda üretilmiştir. Ortalama üretim alanı 32,22 dekar olarak bulunmuştur. Üretim miktarı ise en az 75 ve en çok 4500 ton/yıl olarak gerçekleşmiştir. Ortalama yonca üretim miktarının 877,22 ton/yıl olduğu belirlenmiştir.

Tablo 19

Kooperatif ortaklarının bitkisel üretimine ait bilgiler

Ürün	Üretime ilişkin bilgiler	Sayı	En az	En çok	Ortalama
Mısır	Üretim alanı (dekar)	58	2,00	500,00	53,83
	Üretim miktarı (ton/yıl)	58	15,00	3500,00	316,88
Arpa	Üretim alanı (dekar)	16	5,00	200,00	30,88
	Üretim miktarı (ton/yıl)	16	100,00	6000,00	895,00
Yulaf	Üretim alanı (dekar)	12	4,00	150,00	32,33
	Üretim miktarı (ton/yıl)	12	150,00	7500,00	1383,33
Buğday	Üretim alanı (dekar)	10	5,00	350,00	97,30
	Üretim miktarı (ton/yıl)	10	75,00	7000,00	1958,50
Yonca	Üretim alanı (dekar)	9	3,00	150,00	32,22
	Üretim miktarı (ton/yıl)	9	75,00	4500,00	877,22

4.3. Kooperatife İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında görüşülen kooperatif ortağı çiftçilere kooperatife hanede birden fazla ortaklığın olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen bulgulara göre çiftçi

ailelerinin %10'unda birden fazla kooperatif ortaklığı bulunmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20
Kooperatife hanede birden fazla ortaklık durumu

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Evet	10	10,00
Hayır	90	90,00
Toplam	100	100,00

Araştırmada çiftçilerin %96'sının kooperatife düzenli olarak aidat ödedikleri belirlenmiştir (Tablo 21). Samsun ilinde yapılan bir çalışmaya göre kooperatif ortaklarının %22'si kooperatif aidatlarını düzenli olarak ödemektedir (Kılıç Topuz ve Bozoğlu, 2015).

Tablo 21
Kooperatif ortaklarının yıllık aidatı düzenli ödeme durumları

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Evet	96	96,00
Hayır	4	4,00
Toplam	100	100,00

Son bir yıl içinde kooperatife ödenen yıllık aidat miktarları incelendiğinde ortalama 238 TL yıllık aidat ödendiği tespit edilmiştir. Son bir yıl içinde kooperatif aidatı ödeyenlerin %74'ü ortalama aidat miktarı olan 238 TL'den daha az ve %26'sı 238 TL'den daha çok yıllık kooperatif aidatı ödemiştir (Tablo 22).

Tablo 22
Kooperatife verilen ortaklık payı

Kriterler (TL/yıl)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤238	37	74,00
>238	13	26,00
Toplam	50	100,00

En az: 100 TL/yıl; En çok: 600 TL/yıl; Ortalama: 238 TL/yıl; Std. Sapma: 134,80 TL/yıl

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin işletmelerinin kooperatife olan uzaklıkları ele alındığında işletmelerin kooperatife olan uzaklığının 1 ile 35 km arasında değiştiği ve ortalama işletme uzaklığının 16,99 km olduğu belirlenmiştir. İşletmelerin

%38'inin kooperatife olan uzaklığı 17 km'den az ve %62'sinin kooperatife olan uzaklığı 17 km'den fazladır (Tablo 23).

Tablo 23
İşletmelerin kooperatife olan uzaklıkları

Kriterler (km)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤17	38	38,00
>17	62	62,00
Toplam	100	100,00

En az: 1 km; En çok: 35 km; Ortalama: 16,99 km; Std. Sapma: 10,45 km

Çiftçilerin yıl içerisinde kooperatife uğrama sıklıkları ise 1 ile 50 arasında değişmektedir. Ortalama olarak kooperatife uğrama sayısı 16,86'dır. Çiftçilerin %65'i kooperatife bir yıl içerisinde 17 defadan daha az ve %35'i bir yıl içerisinde 17 defadan daha fazla kooperatife gitmektedir (Tablo 24).

Tablo 24
Çiftçilerin kooperatife uğrama sıklıkları

Kriterler (adet/yıl)	Sayı (Adet)	Oran (%)
≤17	65	65,00
>17	35	35,00
Toplam	100	100,00

En az: 1 adet; En çok: 50 adet; Ortalama: 16,86 adet; Std. Sapma: 11,68 adet

Çiftçilerin kooperatife uğrama nedenleri olarak yedi seçenek sunularak bunlar arasında sıralama yapmaları istenmiştir. Buna göre kooperatif ortakları ilk olarak “girdi temini” için kooperatife gitmektedirler. Bunu sırasıyla “genel kurula katılma, ürün satma, tarımla ilgili gelişmeleri öğrenme, kooperatifle ilgili gelişmeleri öğrenme, kredi borcu ödeme ve kredi alma” amaçları takip etmektedir (Tablo 25). Özalp (2017) kooperatif ortaklarıyla yapmış olduğu çalışmasında ortakların kooperatife uğrama sebeplerini ele almıştır. Buna göre ortaklar en çok “ürün teslim etmek için” kooperatife uğramaktadır. Bu kriteri sırasıyla “genel kurula katılmak ve girdi temin etmek” kriterleri takip etmektedir.

Tablo 25
Kooperatif ortaklarının kooperatife uğrama sebepleri

Sebepler	Sayı	En az*	En çok*	Ortalama tercih sırası	Sıralama
Genel kurula katılma	100	1,00	7,00	2,6	2
Girdi satın alma	100	1,00	5,00	2	1
Ürün satma	100	1,00	5,00	3	3
Kredi alma	100	2,00	7,00	6,3	7
Kredi borcu ödeme	100	2,00	7,00	5,8	6
Tarımla ilgili gelişmeleri öğrenmek	100	1,00	7,00	4,1	4
Kooperatif ile ilgili gelişmeleri öğrenmek	100	1,00	7,00	4,2	5

*1: Birinci tercih, 2: İkinci tercih, , 7:Yedinci tercih

Çiftçilerin kooperatife ortak olmalarında etkili olan sebepler ise beşli likert ölçeği ile sorularak kriterler arasında sıralama yapılmıştır (Tablo 26). Buna göre çiftçilerin kooperatife ortak olmalarında en etkili faktör “ürünleri kolay pazarlama” olarak tespit edilmiştir. Bu kriteri sırasıyla “ürünleri yüksek fiyata satabilme, ucuz ve kaliteli girdi sağlama, ortak tarımsal makine/araç kullanımı, kooperatiften ürün temin etme, teknik destek beklentisi, kamuoyu/baskı grubu oluşturma ve düzenli eğitim/seminerlere katılım imkânı” kriterleri takip etmektedir. Ortakların %90’ı ürünleri kolay pazarlamanın kooperatife ortak olmada etkili (%49) ve kesinlikle etkili (%41) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %88’i ürünleri yüksek fiyata satabilmenin kooperatife ortak olmada etkili (%52) ve kesinlikle etkili (%36) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %84’ü ucuz ve kaliteli girdi sağlamanın kooperatife ortak olmada etkili (%53) ve kesinlikle etkili (%31) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %80’i ortak tarımsal makine/araç kullanımının kooperatife ortak olmada etkili (%44) ve kesinlikle etkili (%36) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %62’si kooperatiften ürün temin etmenin kooperatife ortak olmada etkili (%42) ve kesinlikle etkili (%20) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %55’i kooperatiften teknik destek almanın kooperatife ortak olmada etkili (%40) ve kesinlikle etkili (%15) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %53’ü kooperatifin kamuoyu/baskı grubu oluşturmalarının kooperatife ortak olmada etkili (%38) ve kesinlikle etkili (%15) olduğunu düşünmektedirler. Ortakların %46’sı ise kooperatifin düzenli eğitim/seminerlere katılım imkânı vermesinin kooperatife ortak

olmada etkili (%33) ve kesinlikle etkili (%13) olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 26
Kooperatif ortaklarının kooperatife ortak olma sebepleri

Kriterler	Kesinlikle etkili değil (1)	Etkili değil (2)	Kararsızım (3)	Etkili (4)	Kesinlikle etkili (5)	Skor puanı	Sıralama
Ucuz ve kaliteli girdi sağlama	5,0	3,0	8,0	53,0	31,0	402	3
Ürünleri kolay pazarlama	4,0	2,0	4,0	49,0	41,0	421	1
Ürünleri yüksek fiyata satabilme	6,0	2,0	4,0	52,0	36,0	410	2
Teknik destek beklentisi	11,0	7,0	27,0	40,0	15,0	341	6
Kamuoyu/baskı grubu oluşturma	9,0	9,0	29,0	38,0	15,0	341	6
Ortak tarımsal makine/araç kullanımı	7,0	2,0	11,0	44,0	36,0	400	4
Kooperatiften ürün temin etme	3,0	8,0	27,0	42,0	20,0	368	5
Düzenli eğitim/seminerlere katılım imkânı	10,0	12,0	32,0	33,0	13,0	327	7

İlave olarak kooperatifin en önemli işlevlerinin neler olması gerektiği de beşli likert ölçeği ile değerlendirilmiştir. Yapılan sıralama sonucunda çiftçilere göre kooperatifin en önemli işlevi “ürün pazarlama” olmalıdır. Bu kriteri sırasıyla “ürün işleme, ürün alımı, girdi temini, teknik bilgi, tüketim maddesi temini, hayvan temini ve sosyal/kültürel etkinlikler” kriterleri izlemektedir (Tablo 27). Kooperatifin en önemli fonksiyonu “kesinlikle ürün pazarlama olmalıdır” diye düşünen ortakların oranı %48, “kesinlikle ürün işleme olmalıdır” diyenlerin oranı %37, “kesinlikle ürün alımı olmalıdır” diyenlerin oranı %40, “kesinlikle girdi temini olmalıdır” diyenlerin oranı %25, “kesinlikle tüketim maddesi temini olmalıdır” diyenlerin oranı %19, “kesinlikle teknik bilgi sağlamak olmalıdır” diyenlerin oranı %14, “kesinlikle hayvan temini sağlamak olmalıdır” diyenlerin oranı %8 ve “kesinlikle sosyal ve kültürel etkinlikler yapmak olmalıdır” diyenlerin oranı %7 olarak tespit edilmiştir.

Kılıç Topuz ve Bozoğlu (2015) çalışmalarında kooperatiflerin sağladığı faydaları “hayvan ve girdi temini, ürün satın alma, ürün pazarlama, eğitim ve danışmanlık, kooperatifçilik eğitimi, sosyal ve kültürel etkinlikler, el zanaatları kursu” olarak

değerlendirmişlerdir. Özalp (2017)'ye göre de kooperatif ortaklarının kooperatiften beklediği en önemli faaliyetler “süt toplama ve satış, kaliteli ve uygun yem temini, damızlık hayvan temini, kredi temini, sulama kaynaklarının geliştirilmesi, sulama hizmetlerinin geliştirilmesi ve süt işleme” hizmetleridir.

Tablo 27
Kooperatifin en önemli fonksiyonuna ilişkin çiftçi görüşleri

Kriterler	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Orta düzeyde katılmıyorum (3)	Katılmıyorum (4)	Kesinlikle katılmıyorum (5)	Skor	Sıralama
Ürün pazarlama	3,0	1,0	6,0	42,0	48,0	431	1
Ürün işleme	1,0	2,0	6,0	54,0	37,0	424	2
Ürün alımı	5,0	1,0	6,0	48,0	40,0	417	3
Girdi temini	3,0	2,0	12,0	58,0	25,0	400	4
Teknik bilgi	5,0	5,0	22,0	54,0	14,0	367	5
Tüketim maddesi temini	5,0	6,0	25,0	45,0	19,0	367	5
Hayvan temini	10,0	4,0	20,0	58,0	8,0	350	6
Sosyal ve kültürel etkinlikler	10,0	13,0	28,0	42,0	7,0	323	7

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilere kooperatiften sağlanan faydaların neler olduğu sorulmuştur. Buna göre çiftçilerin kooperatiflerinden sağladıkları ilk fayda “sütün pazarlama sorununun kalmamasıdır”. Kooperatifin diğer faydaları sırasıyla “tarımsal mekanizasyon iyileşmiştir, kullanılan yemlerin kalitesi artmış, hayvan beslenmesi önemli derecede iyileştirilmiştir, üretimde kullanılan girdi masrafları düşmüş, kooperatif tarafından girdi temini sağlanmıştır, ortalama süt verimi artmıştır ve sağlık, hijyen ve veteriner hizmetleri artmıştır” olarak tespit edilmiştir (Tablo 28). Kooperatifin sağladığı faydaların değerlendirilmesinde “üreticinin sütünün pazarlama sorunu ortadan kalkmıştır” ifadesine katılanların oranı %45, kesinlikle katılanların oranı %34’tür. “Tarımsal mekanizasyon iyileşmiştir” ifadesine katılanların oranı %67, kesinlikle katılanların oranı %9’dur. “Kullanılan yemlerin kalitesi artmış, hayvan beslenmesi önemli derecede iyileştirilmiştir” ifadesine katılanların oranı %31, kesinlikle katılanların oranı %3’tür. “Üretimde kullanılan girdi masrafları düşmüş, kooperatif tarafından girdi temini sağlanmıştır” ifadesine katılanların oranı %27, kesinlikle katılanların oranı %2’dir.

“Ortalama süt verimi artmıştır” ifadesine katılanların oranı %29, kesinlikle katılanların oranı %2’dir. “Sağlık, hijyen ve veteriner hizmetleri artmıştır” ifadesine katılanların oranı %20, kesinlikle katılanların oranı %4’tür.

Kılıç Topuz ve Bozoğlu (2015)’e göre ortaklarının %53’ kooperatiften girdi temin ederek, ortakların %46’sı kooperatiften hayvan temin ederek ve %60’ı kooperatife ürün teslim ederek kooperatiften fayda sağlamaktadır.

Tablo 28
Çiftçilerin kooperatiften sağladığı faydalara ilişkin görüşleri

Kriterler	Kesinlikle katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Orta düzeyde katılmıyorum (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle katılmıyorum (5)	Skor	Sıralama
Ortalama süt verimi artmıştır	6,0	21,0	42,0	29,0	2,0	300	5
Kullanılan yemlerin kalitesi artmış, hayvan beslenmesi önemli derecede iyileştirilmiştir	0,0	20,0	46,0	31,0	3,0	317	3
Tarımsal mekanizasyon iyileşmiştir	0,0	1,0	23,0	67,0	9,0	384	2
Sağlık, hijyen ve veteriner hizmetleri artmıştır	7,0	15,0	54,0	20,0	4,0	299	6
Üretimde kullanılan girdi masrafları düşmüş, kooperatif tarafından girdi temini sağlanmıştır	1,0	17,0	53,0	27,0	2,0	312	4
Üreticinin sütünün pazarlama sorunu ortadan kalkmıştır	2,0	2,0	17,0	45,0	34,0	407	1

Çiftçiler kooperatifle ilgili herhangi bir bilgiye ihtiyaç duyduğunda ilk olarak diğer ortaklardan bu bilgileri temin etmektedir. Bilgi kaynağı olarak diğer ortakların tercih edilmesinin ortalama sırası 1,56 olarak bulunmuştur. Bilgi temininde ikinci sırada kooperatif çalışanları (ortalama tercih sırası 1,36), üçüncü sırada kooperatif müdürü yer alırken (ortalama tercih sırası 3,03) son sırada kooperatif başkanı (ortalama tercih sırası 3,78) yer almaktadır (Tablo 29).

Tablo 29

Kooperatifle ilgili bilgi edinme kaynakları

Tercihler	Sayı	En az*	En çok*	Ortalama tercih sırası	Sıralama
Kooperatif başkanı	100	1,00	4,00	3,78	4
Kooperatif müdürü	100	1,00	4,00	3,03	3
Kooperatif çalışanları	100	1,00	3,00	1,63	2
Diğer ortaklar	100	1,00	4,00	1,56	1

*1: Birinci tercih, 2: İkinci tercih, 3: Üçüncü tercih, 4: Dördüncü tercih

Çiftçilere girdi kullanımında kooperatife danışma durumları sorulmuş olup ortakların %10'u girdi kullanırken kooperatife danıştığını bildirmiştir. Çiftçilerin %90'ı ise girdi kullanımı konusunda kooperatiften bilgi talebinde bulunmamaktadır (Tablo 30).

Tablo 30

Girdi kullanımında kooperatife danışma durumu

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Evet	10	10,00
Hayır	90	90,00
Toplam	100	100,00

Çiftçilere girdi teminini nereden sağladıkları sorulmuştur. Çiftçilerin %87'si girdi teminini tarımsal kalkınma kooperatifinden sağladığını bildirirken %13'ü tüccardan girdi temin ettiğini belirtmiştir (Tablo 31). Samsun ilinde süt işletmeleriyle yapılan bir çalışmanın sonuçların göre de işletmelerin %65,7'si girdi ihtiyaçlarını bayilerden karşılamaktadır (Kılıç ve Eryılmaz, 2020).

Tablo 31
Ortakların girdi temin yeri

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Tarımsal kalkınma kooperatifi	87	87,00
Tüccar	13	13,00
Toplam	100	100,00

Çiftçiler kooperatif fiyatlarını piyasa fiyatları ile karşılaştırdıklarında %2'si fiyatları piyasa fiyatlarından az bulduğunu, %59'u fiyatları piyasa fiyatlarıyla aynı bulduğunu ve %39'u ise fiyatları piyasa fiyatlarından fazla bulduğunu belirtmiştir (Tablo 32).

Tablo 32
Kooperatif fiyatlarını piyasa fiyatları ile karşılaştırma

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Piyasa fiyatından az	2	2,00
Piyasa fiyatıyla aynı	59	59,00
Piyasa fiyatından fazla	39	39,00
Toplam	100	100,00

Çiftçilere süt satış fiyatlarını yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Buna göre çiftçilerin %11'i süt satış fiyatını yeterli bulurken %89'u süt satış fiyatının yeterli olmadığını düşünmektedir (Tablo 33). Samsun ilinde yapılan bir çalışmaya göre de işletmelerin süt sığırcılığıyla ilgili en önemli sorunu (%51,4 ile) süt fiyatındaki istikrarsızlıktır (Kılıç ve Eryılmaz, 2020). Kılıç Topuz ve Bozoğlu (2015)'e göre ortakların kooperatif faaliyetlerinden memnuniyetlerinin artması, kooperatife olan güvenin ve kooperatif performansının artmasını teşvik edecektir.

Tablo 33
Ortakların süt satış fiyatının yeterliliğine ilişkin görüşleri

Kriterler	Sayı (Adet)	Oran (%)
Yeterli bulanlar	11	11,00
Yetersiz bulanlar	89	89,00
Toplam	100	100,00

Çiftçilere kooperatifte hangi eğitimlerin verildiği sorulduğunda ise “kooperatifçilik,

hayvan besleme, hayvan hastalıkları, bitkisel üretim sorunları ve tarımsal desteklemeler” konularında eğitimlerin düzenlendiği belirlenmiştir. Buna göre kooperatifçilik konusunda verilen eğitimlere katılan çiftçilerin oranı %19, hayvan besleme konusunda verilen eğitimlere katılan çiftçilerin oranı %54, hayvan hastalıkları konusunda verilen eğitimlere katılan çiftçilerin oranı %30, bitkisel üretim sorunları konusunda verilen eğitimlere katılan çiftçilerin oranı %23 ve tarımsal desteklemeler konusunda verilen eğitimlere katılan çiftçilerin oranı %19 olarak tespit edilmiştir (Tablo 34). Oladejo (2013) çalışmasında kooperatif yöneticilerine ve kooperatif ortaklarına kooperatif ilkeleri ile ilgili eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Güreşçi ve Gönç (2017)’ye göre de Türkiye’de kooperatifçilik bilincinin düşük düzeyde olması eğitimle doğrudan alakalı bir konudur. Bu bağlamda kooperatifçilik konusunda eğitim alma niyetinde olmanın kooperatif başarısını artıracığı düşünülmüştür.

Tablo 34
Kooperatif ortaklarının aldıkları eğitimler ve eğitimlere katılım durumları

Eğitimin Konusu	Katılım Durumu	Sayı (Adet)	Oran (%)
Kooperatifçilik	Katılan	19	19,00
	Katılmayan	81	81,00
Hayvan besleme	Katılan	54	54,00
	Katılmayan	46	46,00
Hayvan hastalıkları	Katılan	30	30,00
	Katılmayan	70	70,00
Bitkisel üretim sorunları	Katılan	23	23,00
	Katılmayan	77	77,00
Tarımsal desteklemeler	Katılan	19	19,00
	Katılmayan	81	81,00

Türkiye’de kooperatifçiliğin gelişmesinde kooperatifçilik eğitimleri önem arz etmektedir (Tablo 35). Bu kapsamda çalışmada çiftçilerin “kooperatifçilik” konusundaki eğitimlere katılmalarında etkili olan faktörler Lojistik Regresyon ile analiz edilmiştir. Model çıktıları aşağıda verilmiştir (Tablo 34). Modelin bağımlı değişkeni çiftçilerin kooperatifçilik eğitimlerine katılma durumlarıdır (1: kooperatifçilik eğitimlerine katılanlar, 0: kooperatifçilik eğitimlerine katılmayanlar). Modelin bağımsız değişkenleri ise; yaş (1: 18-45 yıl, 2: > 45 yıl), eğitim seviyesi (1: ilk ve orta okul mezunu olanlar, 2: lise ve üzeri okul

bitirenler), hane nüfusu (1: 1-2 kişi, 2: 3,4,5 kişi), aylık tarımsal gelir (1: ≤ 3000 TL/ay, 2: > 3000 TL/ay), sahip olunan toplam hayvan sayısı (1: ≤ 46 baş, 2: > 46 baş), sahip olunan mülk arazi büyüklüğü (1: ≤ 70 dekar, 2: > 70 dekar), kooperatife olan uzaklık (1: ≤ 17 km, 2: > 17 km), sosyal güvence varlığı (1: var, 0: yok), tarım dışı gelir varlığı (1: var, 0: yok), yıl içerisinde kooperatifi ziyaret sıklığı (1: ≤ 17 defa/yıl, 2 : >17 defa/yıl) olarak belirlenmiştir.

Tablo 35
Çiftçilerin kooperatifçilik eğitimlerine katılmalarında etkili olan faktörlerin analizi

	β (Katsayı)	S.E.	Güven aralığı		Odds Değeri	P değeri
Sabit	-12,130	6,522			,000	,063
Yaş	-1,958	,961	,021	,927	,141	,041
Eğitim	,636	,886	,332	10,736	1,889	,473
Hane nüfusu	,875	,659	,660	8,732	2,400	,184
Gelir	,821	,709	,567	9,115	2,273	,247
Hayvan sayısı	,834	,886	,405	13,084	2,303	,347
Arazi büyüklüğü	-,302	1,021	,100	5,466	,739	,767
Kooperatife olan uzaklık	2,438	,984	1,664	78,756	11,448	,013
Sosyal güvence	-,024	1,181	,096	9,883	,976	,984
Tarım dışı gelir	,583	,709	,446	7,192	1,791	,411
Kooperatifi ziyaret	1,247	,699	,885	13,680	3,479	,074

N=100, ;R²= 0,222 (cox-snell), R²= 0,357 (Nagelkerke)

Model: x²(2)= 25,083, p<0,05

Model istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır (p <0.05). Model çıktılarına göre çiftçilerin kooperatifçilik eğitimlerine katılmalarında “yaş, deneyim, kooperatife olan uzaklık ve kooperatifi ziyaret sıklığı” değişkenleri etkilidir.

Yaş değişkeninin katsayısı negatif yönlü olup yaş seviyesinin azalması kooperatif konusunda eğitim alma olasılığını 0,141 kat artırmaktadır.

Çiftçilerin kooperatife olan uzaklığı değişkeni pozitif yönlü olup kooperatif uzaklığı ortalama uzaklık olan 17 km’den fazla olanların kooperatifçilik eğitimlerine katılma olasılıkları 11,448 kat daha fazladır.

Çiftçilerin kooperatifi yıl içerisinde ziyaret etme değişkeni pozitif yönlü olup kooperatifleri daha fazla ziyaret edenlerin kooperatifçilik eğitimlerine katılma olasılıkları 3,479 kat daha fazladır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada tarım sektöründe önemli bir paydaş olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinden, başarısı bilinen bir kooperatif örnek olay olarak ele alınmıştır. Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin genel özellikleri şu şekildedir: Kooperatif ortaklarının büyük çoğunluğunun yaş seviyesi 46-55 arasındadır. Ortakların büyük çoğunluğu evli olup eğitim seviyeleri de ağırlıklı olarak ilkokul düzeyindedir. Araştırma bölgesinde eğitim seviyesinin düşüklüğü ve orta yaş üzeri çiftçilerin ağırlık olması dikkate alındığında genç ve kalifiye nüfusun sektörde artması ile üretim, verim ve kooperatifleşmenin olumlu yönde etkileneceği düşünülmektedir. Çiftçi ailelerinin ortalama hane büyüklüğü yaklaşık 3 kişidir. Aylık ortalama tarımsal gelir ise 3000 TL civarındadır. Ayrıca incelenen işletmelerin yarısının tarım dışı geliri olduğu da tespit edilmiştir. Ortakların ortalama mesleki deneyimleri 25 yıl olarak bulunmuştur.

Çiftçilerin işletmelerine ilişkin tarımsal bulgular şöyledir: İşletmelerin sahip oldukları arazi büyüklüğü ortalama 70 dekar, kira ile işlenen arazi büyüklüğü ortalama 61 dekadır. Arazi büyüklüklerinin Türkiye ortalaması civarında olduğu söylenebilir. Ortakların büyük çoğunluğu çiftçi kayıt sistemine kayıtlıdır ve tamamı tarımsal desteklerden faydalanmaktadır. Ortakların faydalandıkları tarımsal destekleri değerlendirmeleri sonucu en fazla buzağı desteğinden memnun oldukları bulunmuştur. Ortaklar buzağı desteğinden sonra ise sırasıyla süt ve mazot desteklerinden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Üreticilerin süt ve mazot desteklerine ilişkin görüşleri ve beklentileri ileride yapılacak araştırmaların konusu olabilir ve yapılacak bu çalışmalarla elde edilecek bulgulara göre mevcut desteklerin düzenlenmesi tarım sektörünü güçlendirebilir. İncelenen işletmelerde sahip olunan hayvan sayısı ortalama 46 baş olarak tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kooperatif ortakları genel olarak küçük ölçekli işletmelerdir. Buradan da kooperatifi tercih eden işletmelerin küçük ölçekli işletmeler olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Tarım işletmelerindeki ölçek sorunu başka bir deyişle küçük ölçekle üretim yapma durumunun bilinen bazı avantajları ve dezavantajları vardır. Ancak yine de bu işletmelerin ölçeklerini büyütme tarım sektörünün gelişmesine, kırsal refahın artmasına destek olabilir. İncelenen işletmelerde bitkisel üretimin ağırlıklı olarak yem bitkileri üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu da hayvancılık yapan işletmelerin yem ihtiyacında dışa bağımlılığı azaltmak için olması gereken bir durumdur. Araştırma bölgesinde ortakların en çok mısır, arpa, yulaf, buğday ve yonca yetiştirdikleri

görülmüştür. Ayrıca kooperatif ortaklarının günlük süt üretim miktarı ortalama olarak 355 litredir.

Kooperatif ortaklarının kooperatife ilişkin görüşlerinin ele alındığı bölümdeki çıkarımlar ise şu şekildedir: Hanelerin büyük çoğunluğunda kooperatif ortaklığının tek olduğu tespit edilmiştir. Kooperatife verilen yıllık aidat ortalama 238 TL ve ortakların neredeyse tamamı yıllık kooperatif aidatını düzenli olarak ödemektedir. Buradan kooperatif ortaklarının kooperatife olan bağlılıkları ile ilgili çıkarımlar yapmak mümkündür. Bu bağlılığın kooperatif başarısına etkisi olduğu düşünülmektedir. Gelecekte bu konu ile ilgili yapılabilecek bilimsel çalışmalarla elde edilecek bulguların diğer kooperatiflere de ışık tutması sağlanabilir. Böylece Türkiye’de başarılı kooperatif sayısının artması beklenmektedir. Kooperatif ortaklarının kooperatife bağlılıklarını ortaya koyan bir diğer tespit ortakların kooperatife uğrama sıklıklarındadır. Buna göre ortaklar ortalama olarak bir yıl içinde yaklaşık 17 kez kooperatife uğramaktadır. Diğer taraftan ortakların en çok girdi temini için kooperatife uğradıkları tespiti de kooperatif-ortak bağlılığına ilişkin önemli bir göstergedir. Buradan ortakların tarımsal üretimlerinde kullandıkları girdilerde özel sektör yerine kooperatifi tercih ettikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu tespit kooperatiflerden beklenen işlevlerden birinin de ortaklara girdi temini sağlamak olduğunu ve başarılı bir kooperatif olabilmenin koşullarından biri olduğunu göstermektedir. O halde Türkiye’de tarımsal kooperatiflerin öncelikle ortaklarına ucuz girdi temini sağlama politikaları ya da projeleri geliştirmeleri önerilmektedir. Ayrıca çalışmada kooperatif ortaklarının ürünlerini satma, genel kurula katılma, yenilikleri öğrenme vb. sebeplerle de kooperatiflerine uğradıkları düşünüldüğünde, ileride yapılacak çalışmalar için bu konuların ele alınması ya da projelendirilmesi de tarım sektörü için faydalı olabilir. Çalışmada tespit edilen önemli çıkarımlardan bir diğeri de ortakların kooperatife ortak olma sebepleri sıralamasında ilk sırayı ürünlerini kolay pazarlama imkanının oluşturmasıdır. Görüldüğü üzere çiftçiler için ürünlerini pazarlama süreci oldukça önemli olup anket çalışmasında bu süreci tercihleriyle ilk sıraya taşımışlardır. Bu sonucu destekleyen bir diğer sonuç da kooperatiften beklenen en önemli fonksiyon sorusunda yine ürün pazarlama seçeneğinin ilk sırada yer almasıdır. O halde kooperatiflerin ortaklarından aldıkları ürünleri pazarlamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Ele alınan örnek kooperatifin ürün pazarlamadaki başarısı düşünüldüğünde, bu modelin tüm kooperatiflere örnek teşkil etmesi gerektiği düşünülmekte ve önerilmektedir. Ancak yine de süt üreticilerinin, bu başarılı kooperatif özelinde incelenmesine rağmen süt fiyatlarının düşüklüğünü vurguladıkları ve süt fiyatlarının yeterli olmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Dolayısıyla politika yapıcılar

tarafından süt üreticilerinin fiyat mağduriyetlerini giderecek kararlar alınması gerektiği düşünülmekte ve önerilmektedir. Kooperatifin sağladığı faydaların çiftçiler tarafından değerlendirilip sıralanmasında “sağlık, hijyen ve veteriner hizmetleri ile ortalama süt veriminin artması” sıralamada sonlarda yer alan faktörler olarak tespit edilmiştir. Buradan yola çıkarak kooperatiflerin bu kriterlere ilişkin faaliyetlerini güçlendirmeleri önerilebilir. Ortakların kooperatif tarafından verilen eğitimlerden en fazla hayvan besleme ile hayvan hastalıkları konularına katılım sağladıkları görülmüştür. Kooperatifçilik konusunda yapılan eğitimlere ise katılımın az olması dikkat çekicidir. Oysa kooperatifçiliğin gelişmesinde kooperatifçilik eğitimlerinin önemi bilinen bir gerçektir. Yapılan regresyona analizinde çiftçilerin yaşları, kooperatifin işletmeye olan uzaklığı ile kooperatifi ziyaret sıklığı kooperatifçilik konusunda verilen eğitimlere katılma üzerinde etkili faktörler olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular dikkate alındığında diğerlerine göre nispeten daha genç olan ayrıca kooperatiften daha uzakta işletmesi olan ve kooperatifi sıklıkla ziyaret etme eğiliminde olan çiftçiler kooperatifçilik konusunda kendilerini geliştirmek isteyen iftileridir. O halde gerek çalışma bölgesinde gerekse diğer bölgelerde bu özellikleri taşıyan çiftçiler yapılacak olan eğitim/yayım çalışmalarının hedef kitleleri olarak belirlenebilir.

KAYNAKÇA

Armağan, G., Özden, A., ve Çardak, A. D. (2004). Aydın ilinde süt işleme sanayinin durumu. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, Tokat. 568-570.

Avrupa Süt Ürünleri Birliği (European Dairy Association) (2019), “Annual report 2018/19. Shape the EU dairy landscape”, Annual_Report_2018-19-web.pdf (euromilk.org). (Erişim tarihi: 04.11.2021)

Bakır, G., ve Kibar, M. (2019). Muş ilinde bulunan süt sığırcılığı işletmelerinin bazı yapısal özelliklerinin Crostabb analiziyle belirlenmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 22(4), 609-619.

Bektaş, S. (2016). *Biga İlçesinde Süt Üretim Kooperatiflerinin Etkinlik ve Verimlilik Analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 429909).

Bektaş, S., ve Seki, İ. (2016). Süt üretim kooperatiflerinde etkinlik ve verimlilik: Biga örneği. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-18.

Bulut, O. D. (2017). *Aksaray ilinde Hay-Koop ve Tar-Koop bölge birliğine bağlı kooperatif ortaklarından süt sığırcılığı işletmelerinde kooperatif ortak ilişkilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 473107).

Chaudhary, B., ve Upadhyaya, M. (2013). Socio-economic impacts of dairy cooperative. *Economic Journal of Development Issues*, 15-23.

Çakırca, H. (2019). *Kooperatiflerin Yerel Kalkınmadaki Rolü: İzmir Tire Süt Kooperatifi Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişildi (Tez No. 551445).

Çelik, M. (2021). Tarımsal Kooperatiflerin mevcut durum analizi ve sorunları: Denizli- Acıpayam ilçesi süt kooperatifleri örneği. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 17(1), s.35-64.

Deller, S., Hoyt, A., Hueth, B., ve Sundaram-Stukel, R. (2009). Research on the economic impact of cooperatives. University of Wisconsin Center for Cooperatives, 231(2209), 232-3.

Doğan, Z. A. (2019). *Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Kooperatif-Ortak İlişkilerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: İzmir İli Örneği* (Yayımlanmamış doktora

tezi).

Dorinet, E., Jouvét, P. A., ve Wolfersberger, J. (2021). Is the agricultural sector cursed too? Evidence from Sub-Saharan Africa. *World Development*, 140, 105250.

Everest, B., (2015). *Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortakların Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları ve Yönetime Katılmalarını Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir Bölge Birliği Örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi)

Everest, B., ve Yercan, M. (2016). Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algılamaları üzerine bir araştırma: Tarım kredi kooperatifleri örneği. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 53(1), 67-73.

Everest, B. (2018). Türkiye’de kooperatifçiliğin nicelik, mevzuat ve kamu yönetimi boyutlarıyla irdelenmesi. *Third Sector Social Economic Review*, 53(3), 1008.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2012). Agricultural Cooperatives Paving The Way for Food Security and Rural Development. 2012 International Year of the Cooperatives, <http://www.fao.org/3/ap088e/ap088e00.pdf> (Erişim tarihi: 04.11.2021)

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) (2013), Milk and dairy hold potential for improving nutrition of world’s poor FAO - News Article: Milk and dairy hold potential for improving nutrition of world’s poor (Erişim tarihi: 04.11.2021).

Galati, A., Tulone, A., Tinervia, S., ve Crescimanno, M. (2019), The role of internal resources in the competitive positioning of Sicilian wine cooperatives, *International Journal of Globalisation and Small Business*, Vol. 10 No. 4, pp. 324-337.

Güreşçi, E., Gönç, M. (2017). Türkiye’de kooperatiflerin temel sorunları ve çözüm önerileri üzerine düşünceler. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 52(Özel Sayı): 219-229.

Hacısüleyman, D. (2019). *Bölgesel Kalkınmada Yerel Yönetimler ve Kooperatifçilik Politikalarının Rolü: Tire Süt Kooperatifi Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Haddad, N., O., Ton, G., Sraïri, M., T., Bijman, J. (2017). Organisational challenges of moroccan dairy cooperatives and the institutional environment. *International Journal of Food System Dynamics*, 8(3): 236-249.

Hellin, J., Lundy, M., & Meijer, M. (2009). Farmer organization, collective action and market access in Meso-America. *Food policy*, 34(1), 16-22.

International Cooperative Alliance (ICA), 2021, What is a cooperative? <https://www.ica.coop/en> (Erişim Tarihi: 05.08.2021)

İnal, M. E., Topuz, D. ve Uçan, O. (2006). Doğrusal olasılık ve logit modelleri ile parametre tahmini. *Sosyo Ekonomi*, 3(3), 47-72.

Jia, C., Jia, F., ve Trienekens, J. (2017). Managing the pork supply chain through a cooperative: the case of Jinzhong Food Co. Ltd. *International Food and Agribusiness Management Review*, 20(3), 415-426.

Kılıç, O., ve Eryılmaz, G. A. (2020). Samsun ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*, 7(3), 637-645.

Kılıç Topuz, B., ve Bozoğlu, M. (2015). Samsun ilindeki tarımsal kalkınma kooperatiflerinde ortak-kooperatif ilişkilerinin analizi. *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, 30(3), 246.

Kınay, T. (2008). *Süt sığırcılığı işletmelerinde tire süt kooperatifi örneğinde mekanizasyon uygulamaları ve gelişim eğilimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Kınıklı, F. (2017). *Tarımsal Kooperatiflerde Ortakların Hizmet Kalitesi Algısı: İzmir İli Sütçülük Kooperatifi Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Koç, G., Uzmay, A. (2018). Süt sığırcılığı işletmelerinde üreticilerin kooperatif kanalıyla süt pazarlama olasılığını etkileyen faktörler: Trakya bölgesi örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 24(2): 203-214.

MacPherson, I. (1995). *Co-operative Principles for the 21st Century* (Vol. 26). International Co-operative Alliance.

Markelova, H., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., ve Dohrn, S. (2009). Collective action for smallholder market access. *Food policy*, 34(1), 1-7.

Mazzarol, T., Limnios, E. M., ve Reboud, S. (2013). Co-operatives as a strategic network of small firms: Case studies from Australian and French co-operatives. *Journal of Co-operative Organization and Management*, 1(1), 27-40.

Mundan, D., Atalar, B., Meral, B. A., ve Yakışan, M. M. (2018). Modern süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal ve teknik özelliklerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Veteriner Bilimleri Dergisi*, 13(2), 201-210.

Newbold, P. (1995). *Statistics for Business and Economics*, Prentice Hall Inc., USA. Pages 1016.

Nizam, S., Armağan, G., (2006). Aydın ilinde pazara yönelik süt sığırcılığı işletmelerinin verimliliklerinin belirlenmesi, *ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(2) : 53 – 60.

Oladejo, M., O., (2013). Stakeholder's perception of cooperative societies as a micro-credit delivery channel in the Nigerian financial sector reform era. *IRMBR Journal*, ISSN: 2306-9007, 2(2): 457-469.

Orsini, F., Kahane, R., Nono-Womdim, R., ve Gianquinto, G. (2013). Urban agriculture in the developing world: a review. *Agronomy for sustainable*

development, 33(4), 695-720.

Önal A. R., Özder, M., (2008). Edirne ili damızlık siğir yetiştiricileri birliğine üye işletmelerin yapısal özellikleri, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5(2): 197-203

Öksüz, E. (1982). Kooperatifçilik Kavramı ve İlkelerinin Işığında, Türkiye'de Köy Kalkınma Kooperatifleri. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 31, pp. 329-358).

Özalp, A. (2017). *Batı Akdeniz Bölgesi Hayvancılık Kooperatiflerinin Performans Analizleri ve Ortak Kooperatif İlişkilerinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi).

Özdamar, K. (1999). Paket programları ile istatistiksel veri analizi. Ankara: Nisan Kitabevi.

Öztürk, İ. (2009). *İzmir- Tire Yöresi Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Gübre Yönetim Sistemleri ve Geliştirilme Olanakları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir: Ege Üniversitesi.

Sevinç, G. (2018). *Süt Sığırcılığı Desteği Alan Kooperatif İşletmelerinin Örgütlenmeye ve Kırsal Kalkınmaya Etkisi: Şanlıurfa İli Kasdep Örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi).

Stockbridge, M., Dorward, A., & Kydd, J. (2003). Farmer organizations for market access: A briefing paper. Wye Campus, Kent, England: Imperial College, London.

Soyak, A., Soysal, M. İ., Gürcan, E.K., (2007). Tekirdağ ili süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve bu işletmelerdeki siyah alaca süt sığırlarının çeşitli morfolojik özellikleri üzerine bir araştırma, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4(3): 297-305.

Şanlı, İ. (2010). *Tokat ilinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın uygulattığı hayvancılık projelerinin kooperatif örgütlenmesi ve ortaklarına etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi).

Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Verileri. Tarımsal Örgütlenme Tablosu. <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/Tar%C4%B1msal%20%C3%96rg%C3%BCtlenme%20Tablolar%C4%B1/Tarimsal+OrgutlenmeTablosu+31.01.2021.xls> (Erişim Tarihi: 09.08.2021)

Tire Süt Kooperatifi, (2021). Kooperatif Web Sayfası. <https://tiresutkoop.org.tr/odullerimiz.php> (Erişim tarihi: 09.08.2021)

Tugay, A., ve Bakır, G. (2009). Giresun yöresindeki süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 40(1), 37-47.

Yercan, M., (2007), Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 2007; 13(1) : 19 – 29.

Yılmaz, İ., Kaylan, V., ve Yanar, M. (2020). Iğdır ili büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yapısal analizi. *Journal of the Institute of Science and Technology*, 10(1), 684-693.

Zeuli, K. A., Cropp, R., ve Schaars, M. A. (2004). Cooperatives: Principles and practices in the 21st century. e University of Wisconsin-Extension. Cooperative Extension Publishing, USA.

EKLER

EK 1

ANKET FORMU

Bu çalışma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Duygu AYGÜN tarafından Doç. Dr. Bengü EVEREST danışmanlığında yüksek lisans tez çalışması olarak yürütülmektedir. Anket formunda verdiğiniz bilgiler yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacak ve bilimsel çalışma ahlakına uygun olarak değerlendirilecektir. Soruları doğru ve eksiksiz cevaplamanızı rica eder, katılımınız için teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz?

0. Kadın 1. Erkek

2. Yaşınız?

0. 18-25 1. 26-35 2. 36-45 3. 46-55 4. 56-65 5. 66 ve üstü

3. Medeni Durumunuz?

0. Evli 1. Bekar

4. Eğitim durumunuz?

0. Okur-yazar değil 1. Okur-yazar 2. İlkokul 3. Ortaokul 4. Lise 5. Üniversite 6. Lisans Üstü

5. Sosyal güvence durumunuz?

0. Yok 1. SSK 2. Bağ-Kur-Esnaf 3. Bağ-Kur-Çiftçi 4. Yeşil Kart

6. İşletmedeki nüfus varlığı:

Yaş Grubu	Kadın	Erkek	Toplam	Mesleği	Aldığı Ücret (Ay/Yıl)
0-14					
15-64					
65-					
Toplam					

7. Tarımsal Üretimden Yıllık ortalama geliri:? (TL)

Tarım dışı aylık geliri:? (TL)

8. Tarımsal deneyim (Yıl):

9. Tarım dışı mesleğiniz var mı?

0. Hayır 1. Evet

10. Arazi Varlığı:

Arazi Kullanım Şekli	Alan (da)	Arazi Kullanım Şekli	Alan (da)
Mülk Arazi (İşlenen)		Ortağa Verilen	
Ortağa Tutulan		Kiraya Verilen	
Kiraya Tutulan		Toplam Arazi	

11. Desteklerden faydalaniyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet

Evet ise;

Hayvancılık Destekleri	Adet (Hayvan Sayısı)	Miktar (Yıl/TL)	Tarımsal Destekler	Alan (da)	Miktar (Yıl/TL)
Süt Primi Desteği			Mazot ve Gübre Desteği		
Buzağı Desteği			Toprak Analizi Desteği		
Aşı Desteği			Organik Tarım Desteği		
Diğer Destekler					

12. Destekler hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

	Hiç memnun değilim	Memnun değilim	Kararsız	Memnunum	Çok memnunum
Süt Primi Desteği					

Buzağı Desteği					
Aşı Desteği					
Mazot ve Gübre Desteği					
Toprak Analizi Desteği					
Organik Tarım Desteği					

13. Hayvanınız varlığınız?

Cinsi	Adet	Değeri TL
İnek		
Düve		
Dana		
Buzağı		

14. Bitkisel Üretim:

Ürünler	Ekim Alanı (da)	Üretim Miktarı (Kg)	Satılan Miktar (Kg)	Satış Fiyatı (TL)	Satılan Yer (Kooperatif, Tüccar, Diğer)	Satış Şekli (Peşin, Vadeli, Vade Farkı)

15. Hayvansal Üretim:

Ürünler	Üretim Miktarı (Kg)	Satılan Miktar (Kg)	Satış Fiyatı (TL)	Satılan Yer (Kooperatif, Tüccar, Diğer)
Et/Hayvan				
Süt				

16. Hayvanları ne ile besliyorsunuz?

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlukla	Her Zaman
Arazilerimde yetişen çayır ile besliyorum					
Kesif yem (yem/kepek) satın alarak besliyorum.					
Kaba yem (saman, yonca, fiğ, korunga v.) satın alarak besliyorum.					
Diğer yöntemler (belirtiniz)					

17. Çiftçi kayıt sistemine kayıtlı mısınız?

0. Hayır 1. Evet

18. Hane halkından kooperatife üye başkası var mı?

0. Hayır 1. Evet (..... Kişi)

19. Kooperatife üye olurken ne kadar katkı payı ödediniz?TL/Yıl.....

20. Kooperatife yıllık aidat ödüyor musunuz?

0. Hayır 1. Bazen 2. Genellikle 3. Düzenli (Miktarı:.....TL)

21. Kooperatife ortak olma sebebiniz nedir?

	Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz
Ucuz ve kaliteli girdi sağlama					
Ürünlerin kolay pazarlanması					

Ürünleri yüksek fiyata satabilme					
Uygun şartlarda kredi sağlayabilme					
Teknik bilgi desteği sağlayabilme					
Kamuoyu/baskı grubu oluşturma					
Ortak tarımsal makine ve araç kullanma					
Kooperatif ürünleri temin edebilme					
Düzenlenen eğitim ve seminerlere katılmak					
Çalışma konularında gazete, dergi, kitap çıkarmak					
Diğer					

22. İşletmenizin kooperatife uzaklığı ne kadardır?.....Km

23. Kooperatifinize uğrama sıklığınız nedir?.....Kez/Yıl

24. Kooperatife uğrama nedeninizi önem sırasına göre belirtiniz?

	Sıra
Genel kurula katılma	
Girdi satın alma	
Ürün satma	
Veteriner Hizmeti	
Kredi alma	
Kredi borcu ödeme	
Tarımla ilgili yeni gelişmeleri öğrenmek	
Kooperatifle ilgili yeni gelişmeleri öğrenmek	
Diğer	

25. Kooperatifin en önemli fonksiyonu sizce ne olmalıdır?

Hizmetler	Çok Önemli	Önemli	Biraz Önemli	Az Önemli	Önemsiz
Girdi temini					
Hayvan temini					
Veteriner hizmeti					
Ürün alımı					
Ürün işleme					
Ürün pazarlama					
Teknik bilgi (eğitim) desteği					
Tüketim maddesi temini					
Sosyal ve kültürel etkinlikler					

26. Kooperatif ile ilgili bilgileri nereden öğreniyorsunuz (önem sırasına göre sıralayınız)?

	Sıra
Kooperatif başkanından	
Kooperatif müdüründen	
Kooperatif çalışanlarından	
Diğer ortaklardan	

27. Kooperatifin verdiği eğitimlerden hangilerine katıldınız?

Eğitim Konusu	Eğitim Verilme Durumu		Eğitime Katılma Durumu		İhtiyaç Duyulma Durumu				
	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Çok Önemli	Önemli	Kararsız	Az Önemli	Önemsiz
Kooperatifçilik									
Hayvan Yetiştiriciliği									

Bitkisel ve Hayvansal Üretim Sorunları									
Tarımsal Desteklemeler									
Hayvan Hastalık ve Zararlıları									
Sebze Hastalık ve Zararlıları									
Organik Tarım									
Piyasa Fiyatları									
El Zanaatları									

28. Kooperatif girdileri nasıl kullanılacağı hakkında size bilgi veriyor mu?

0. Hayır 1. Evet (Kim ve Nasıl?.....)

29. Üretim girdilerini (gübre, tohum, ilaç, vs.) nereden temin ediyorsunuz?

0. Tarım Kredi Kooperatifi 1. Tarım Satış Kooperatifi 2. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi
3. Ziraat Odası 4. Tüccar

30. Üyelerin girdi temin durumu:

Girdiler	Tarımsal Kalkınma Kooperatifi			Özel Sektör		
	Miktar	Fiyat	Ödeme Şekli	Miktar	Fiyat	Ödeme Şekli
Gübre						
Tohum						
İlaç						
Mazot						
Alet-makine						
Hayvan						
Tüketim Maddesi						

31. Kooperatifin girdi fiyatlarını piyasa fiyatlarıyla karşılaştırıyor musunuz?

0. Piyasa fiyatından az 1. Piyasa fiyatıyla aynı 2. Piyasa fiyatından fazla

32. Süt sığırı yetiştiriciliğinde kooperatif üyelerinin kooperatiften sağladığı faydalar:

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ortalama süt verimi artmıştır.					
Kullanılan yemlerin kalitesi artmış, hayvan beslenmesi önemli derecede iyileştirilmiştir.					
Tarımsal mekanizasyon iyileştirilmiştir.					
Sağlık, hijyen ve veteriner hizmetleri artmıştır.					
Üretimde kullanılan girdi masrafları düşmüş, kooperatif tarafından girdi temini sağlanmaktadır.					
Üreticinin sütünün pazarlama sorunu ortadan kalkmıştır.					

33. Kooperatife süt tesliminde bulunuyor musunuz?

0. Hayır 1. Evet

Evet ise; ürettiğiniz sütün ne kadarını kooperatife veriyorsunuz?.....

Hayır ise neden;

34. Süt bedelleri ne şekilde ödenmektedir?

0. 15 günlük devrelerde

1. Ayda bir

2. 3 ayda bir

3. 6 ayda bir
4. Yılda bir

35. Kooperatife üye olmadan önce sütü satma şekliniz?

0. Özel firmalara 1.Süt toplayıcılarına 2. Diğer

36. Kooperatife teslim ettiğiniz süte verilen fiyat yeterli midir?

0. Hayır 1. Evet

37.Sizce Kooperatif kurulduktan sonra bölgenin sosyo-ekonomik yapısında ne gibi değişiklikler olmuştur?.....

